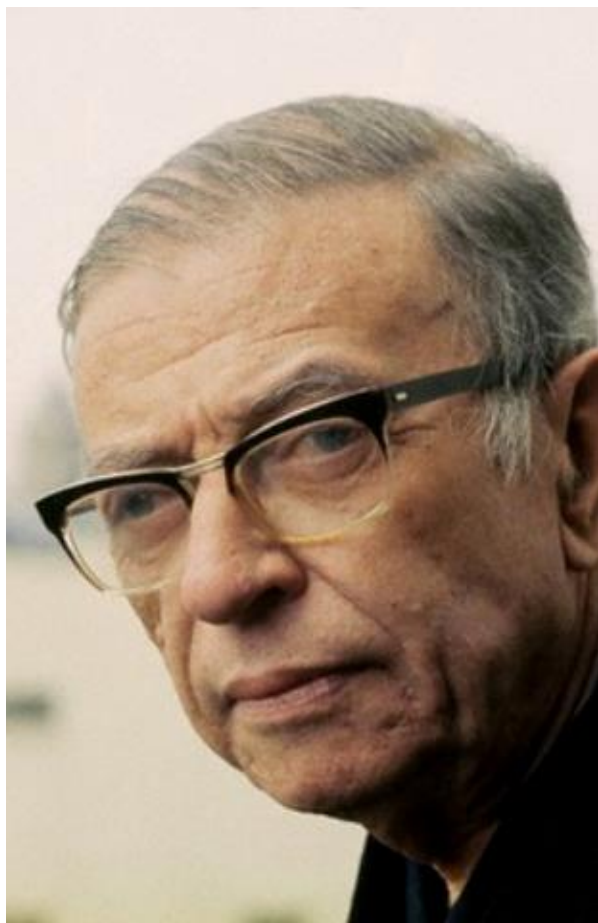

د سارتر ژوند، فلسفه او ویناوي

ژان پال سارتر
Ketabton.com

تالیف: مصطفی صفا

يو انسان د نورو
انسانانو ثمره ده
او په همغه اندازه
ارزښت لري
لکه نور انسانان
چې يې لري.
« سارتر »

ژان پل سارتر

د سارتر ژوند، فلسفه او ويناوې

مؤلف: مصطفى صفا

د کتاب موضوعات:

فلسفه د پوهې کرکې

سارتر شوک و؟

سارتر او انګریستیسیالېزم

د سارتر او غني خان د

افکارو پرتلنه

د سارتر لنډې ویناوې

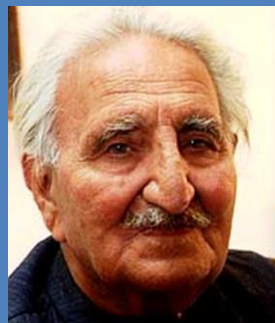
سارتر په انځورونو کې

ماخذونه

سارتر :

«دوزخ یعنی تاسې
جهنم یعنی د تاسو او یا نورو خلکو حضور
یا انسان، انسان ته دوزخ دی
او هر انسان ته بل انسان جهنم دی»

غني :

«دې ګوګل کې مې دننه
هم دوزخ دی، هم جنت...
دې ګوګل کې مې دننه
هم دنیا ده، هم عقبا
دا هم لاره، هم کاروان دی
هم تدبیر دی، هم قسمت
پروت په دې کې ټول داستان دی
د جزا او د سزا»

د سریزې پرځای

فلسفه د پوهې کرکی...

موږ تل په خپل ځان کې یو مبهم غږ اورو... زموږ د ژوند زیاته برخه یې معنا ده او په شک، وپره او عبث والي کې ضایع کېږي؛ موږ له هغو بې نظمیو سره په جگړه کې یو، چې ځینې په موږ کې دننه او ځینې له موږ څخه د باندې دي؛ خو موږ داسې ورسره احساسوو، چې که چېرې خپله اروا راوسپړو، په هغو کې به یو مهم او معنا دار شی ځان راوښيي. موږ په شیانو باندې د پوهېدلو په لټه کې یو، زموږ لپاره د ژوند معنا دا ده، چې خپل ځان او هر هغه شی، چې موږ ورسره مخامخ کېږو، ځانته روښانه کړو...

موږ غواړو د هغو شیانو شکل او ارزښت د خپل نظر په تله کې وتلو، چې زموږ سترگې ورسره مخامخ کېږي، ترڅو په دغه ډول خپل ځانونه د ورځنیو پېښو له توپان څخه وژغورو.

موږ غواړو مخکې له دې چې راباندې ناوخته شي، ځینې واره مسایل رالوی کړو... موږ غواړو د ستونزو او کرکېچونو پروړاندې خپله خوښي له لاسه ورنکړو او ان د مرگ پر مهال هم پر شونډو موسکا ولرو. موږ غواړو کامل او بشپړ ووسو، خپل ځواکونه او استعدادونه آزمویو او هغه ته نظم، ترتیب او همغږي وپېشو.^(۱) «تاریخ فلسفه»

هر انسان د زړه له تله غواړي، په هغه څه پوهېږي، چې له ده نه پټ دي. د رازونو د سپړلو معنا په حقیقت کې پوهېدل دي، په تېره بیا د ژوندانه او نړۍ په اړه په حقیقت پوهېدل، هر چا ته پر زړه پورې دي. ځکه د ژوندانه برخلیک ورسره تړلی دی او هر څوک غواړي، چې په هرځای کې ښه ژوند وکړي او ښه برخلیک ولري.^(۲) «فلسفه د جنون او جانان»

د حقیقت د پېژندلو او له هغو سره د انسان د جوړجاړي لپاره «فلسفه» لومړۍ کرکی ده، چې د حقیقت په لور پیرانیستل کېږي.

فلسفه اوس مهال ساکنه او ولاړه په نظر راځي، خو دا حالت یې له دې سببه دی، چې د خپلې بریا شمري یې خپلو اولادونو یعنی علم او پوهې ته په میراث ورکړې

دي، خو نوموړې لاتراوسه د مجهولاتو او ناڅرگندو ټاټوبيو په كشف پسې وټې ده. ^(۳) «تاريخ فلسفه، ويل دورانت»

دا نړۍ او دهغه د رازونو څولۍ دومره ارته او پراخه ده او دومره تياره او پټه گوټونه لري، چې كه انسان ميلياردونه كاله نور هم په همداسې پرله پسې څېړنه او پرمختگ كې تېر كړي، بيا به يې هم مخې ته د رازونو يو داسې بې پايه سمندر پروت وي، چې دى به يې د تل او كچ د موندلو لپاره لالهانده وي او لا به يې د پوهې تنده پرې ما ته نه شي. ^(۴) «فلسفه د جنون او جانان»
فلسفي شاعر «غني خان» په خپل يوه شعر كې د همداسې رازونو له كهكشان سره مخ شوى، چې ليكي:

«يو ټكي د رنگ كې، درياب رنگارنگ...»

د ژوند يوه لمحه كې، سوونه عمرونه

په لپه ايرو كې، ښارونه د تور

د هر گل په شونډو، رازونه د طور

خاورينه خرمن كې، خدا او غرور

دې بُت كې د خاورو، دا تال د ابد

د شاخكي په مخ كې، جمال د ابد

ثبوت ما نه لوى ستاد ځان كوم دى

گواه ما نه ښه ستاد شان كوم دى» ^(۵) «لتون، د غني كليات»

فلسفه په مرموزو او له اسرارو ډكو شپبو كې گام اخيستل دي.

فلسفه بشر دې ته هڅوي، چې د ژوندانه او بې پايه نړۍ په اړه ژور فكر وكړي او د هغوى د حقيقت د روښانه لمر په وړاندې د رازونو څړېدلې پردې يوې ډېې ته كړي ^(۶) «فلسفه د جنون او جانان»

فلسفه د انسان د كارې برخې ترټولو پراخه ساحه ده او موږ هغې ته د يوه ځانگړي شي په مټ هېڅكله هم بريد نه شو ټا كلى. د فلسفې عمر ته كه راشو، نو د مځكي پرمخ د انسان له عمر سره پرتله كيداى شي. فلسفې د تاريخ په اوږدو كې زيات بدلونونه ليدلي دي او په هره دوره كې يې له تېر مهال سره جوت توپيرونه پيدا كړي دي. ددغې موخې لپاره دا خيبره بسنه كوي. چې دهغې بېلا بېلو تعريفونو ته وكتل شي.

د فلسفې یوه مانا په فکري استعدادنو باندې د هغې اطلاق بلل کېږي، خو انسان ته دا وس ورکوي، چې شيان، پېښې او ډول ډول چارې له ډېر لور او پراخ لید څخه وغیري او په دې توګه د وخت او ژوند پېښې په پوره ډاډ، باور او آرامتیا سره وزغمي. فلسفه په دې مانا سره د حکمت انډول یا مترادفه ده. له بلې خوا فلسفه داسې یوه پوهه ده، چې غواړي تر ټولو بنسټیزو حقیقتونو ته لاره اواره کړي.

«ابن سینا» وايي: فلسفه د ټولو شيانو په حقیقتونو باندې پوهوي ته ویل کېږي. په دومره اندازه چې د انسان په وس پوره وي. فلسفه د خپل ژوند له لومړیو ورځو څخه یوه سپېڅلې او پراخه بشري پوهه بلل کېږي. د غه راز فلسفې ته الهی پوهه هم ویل کېږي.^(۷) «انټرنېټ»

فلسفه انسان ته د اشیاو د ذاتي پېژندنې په موخه د هغو له حقایقو او مبادیو څخه پرده پورته کوي. فلسفه پر پوهې عمل دی. فلسفه هغه فکري خوځښت دی، چې د انسان او جهان ترمنځ جوړجاړي راولي. فلسفه د کایناتو د موندلو لپاره یوه بشري هڅه ده. فلسفه له مجهولاتو څخه د معلوماتو په لور د انسان د بېولو وسیله ده. فلسفې ته په اوسنۍ زمانه کې د پوهې د یوې داسې مور خطاب شوی، چې ټوله شتمني یې داوستیو علومو ترمنځ وېشل شوي ده.

«نن ورځ د ټولو فلسفي سیستمونو د نظریو رښتنواله او نارښتنواله د ساینس او منطق په تله تلل کېږي او همدا د معیار په توګه ګڼل شوي دي. کله چې یوه فلسفي نظریه په همدغه تله وتلل شوه او پوره وخته نوره نو د فلسفې له کړۍ راووځي او د پوهې په یوه څانګه پورې ونښلي... لنډه دا چې فلسفه «ولې؟» او ساینس «څرنګه؟» ته په ځواب موندلو پسې لالهنده دي.»^(۸)

«فلسفه د جنون او جانان»

دا چې علمي شناخت او معرفت له عقله پیدا کېږي، مګر بیا هم عقل په ټوله معنا نه راضي کوي، ځکه چې انسان طبعاً د جهان د شناخت او پر حقیقت د معرفت د موندلو تلوسه لري.^(۹) «فلسفه، محمدنادر ایوبي»

د انسان دغه تلوسه کله ناکله د انسان په ذهن کې داسې پوښتنې راپاروي، چې نه ساینس تراوسه په خپلو تجربو کې روښانه کړي او نه تخنیک.

- زه څوک یم؟
- ولې یم؟
- ولې راغلی او راوستل شوی یم؟

- دوخت حقیقت څه دی؟
- ایا ژوند کومه مانا لري او که بې لري نو څنگه به په هغې باندي پوهېږو؟
- ایا داسې کیدای شي چې یوشی دې شتون ولري او د هغه لامل دې نه وي؟
- زموږ پوهه واقعیت لري او که یوازې ټول شیان د نندارې غوندي دي؟
- جسم، زمان، مکان، هستي او نیستي څه شی دي؟
- ایا موجودات بې انتها دي؟
- خدای (ج) ولې نه لیدل کېږي؟
- روح څه شی دی؟
- ایا یوازې هغه شیان او موجودات چې زموږ بهرني او ننني حواس یې حسوي ومنو او که عقل، فکر، تجربه او قیاس سم وبلو؟...

زموږ د فلسفي شاعر «غني خان» په ځینو شعرونو کې هم دغه ډول پوښتنې ځان رابښيي، د ساري په توگه، نوموړی په یوه شعر کې وايي:

موږ برېښد له کومه راشو په تش لاس؟

ولې جوړ کوو، دین، ایمان، وېره، وسواس؟

په تش لاس کوم خواته ځو، چې ژوند شي خلاص؟

په کوم ملک، په کوم وطن، په کومه لاره؟

دا ویرونه، دا غوغا، دا شور د څه دی؟...

زندگي څه ده، مرگ څه دی، گور د څه دی؟

چا پسې، څه پسې، څه له بې قراره؟

عزت څه دی، طاقت څومره، دولت څه وي؟

ولې ماته چې وي ښه، بل ته ښه نه وي؟...

یو وړوکی سر او دا قیصې بې شماره

څه لپاره، څه لپاره، څه لپاره؟

له انسان سره دا او دې ته ورته زرگونه پوښتنې د فلسفې بنسټونه جوړوي. له همدې امله د امریکا مشهور فیلسوف «ویلیام جېمز» وايي: «په موږ کې هریو فیلسوف دی، پوه یا ناپوه. موږ تل په دې هڅه کې یو، چې په هغو چارو نظر ورکړو، چې په موږ پورې اړه لري او یا هم په دې اړه تصمیم نیسو او د تصمیم د نیولو همدا اړتیا د عقل او پوهې پر لوري رابښکون، هماغه لامل دی، چې له موږ څخه فیلسوفان جوړوي.»^(۱۰)

«په فلسفه کې تلپاتې پېښي»

دلته پوښتنه راولاړېږي، چې که داسې وي، نو بیا ولې د هر چا له نامه سره د «فیلسوف» کلمه نه لیکو او د افکارو په تاریخ کې یوازې د گوتو په شمېر خو فیلسوفان پېژنو او بس؟ د دې پوښتنې لنډ ځواب چې «هرچا چې څه وغوښتل، هماغه ته به ورسېږي»، مور ځکه هرچا ته په علمي لحاظ فیلسوف نه وایو، چې ټولو دا نه دي غوښتي او نه هم دې وزگار دي، چې د فلسفي پوښتنو په اړه خپل افکار بشپړ راټول او د ټاکلیو آرونو په رڼا کې ژوره وده ورکړي، خو هغه څوک چې د ژوندانه په نورو چارو کې ډېر نه دی بوخت شوی او د حقیقت موندلو ته یې کار ویلی او ددغه کار لپاره یې یوسیستم غوره کړی، مور هماغه ته «فیلسوف» وایو.^(۱۱)

«فلسفه د جنون او جانان»

په نړۍ کې په اساسي او باقائیده ډول داسې فیلسوفان شته، چې د خپلو څېړنو او برسېرونو له مخې په نړیواله کچه شهرت او محبوبیت لري. د ساري په توگه، سقراط، ارسطو، افلاطون، اپیکور، سیسرون، ابونصر فارابي، ابن رشید، ابن خلدون، تامس هابز، رنه دکارت، جان لاک، باروخ اسپینوزا، فرانسیس بیکن، امانویل کانت، ژان ژاک روسو، شوپنهاور، هېگل، فریدریش نېچې، ویلیام جیمز، جان ډیوی، سانتایانا، هرېت سپنسر، برتراندراسل، کروچه، ژان پل سارتر او نور یادولی شو. په دغو پاڼو کې د معاصر فیلسوف او لیکوال «ژان پل سارتر» په ژوند، اند او ادبي او فلسفي رول باندې خبرې شوي دي، هیله ده، خوند ترې واخلي.

«لیکوال او شاعر دواړه له ژبې سره، سروکار لري، خو د دواړو چلند پیل دی... داسمه ده، چې نثر لیکونکی یې هم لیکي او شاعری یې هم لیکي؛ خو د دواړو ډولونو د لیکلو ترمنځ توپیر موجود دی. ګله وجه یې یوازې د لاس خوځښت دی، چې کلمات پرې لیکي، پردې سربېره، دده نړۍ او دهغه بل سره جلا دي. هغه څه چې دیوه چا لپاره رښتوني دي، د بل لپاره نه دي...»

(سارتر)

«زما خیال دی، چې په ژوند کې دیوه شاعر مرام او هدف له یوه مبلغ او ملا څخه بیخي جلا او بل شان دی... یو شاعر باید د فکر او خیال، قول او عمل په ډګر کې د ښکلا او بنایست عبادت وکړي او انسان دې ته مجبور کړي، چې هغه دخپلو خواهشاتو له ګند ګیو څخه خپل مخ د خپل باغي عدن خواته واړوي. دا کار په پند او نصیحت نه شي کېدای، زما هغه خلک بد ایسي، چې ماته نصیحتونه کوي.»

(غنی خان)

سارتر څوک ؤ؟

«د سارتر ژوند او هلې ځلې»

ژان پل سارتر د فرانسې د شلمې ميلادي پېړۍ يونامتو فيلسوف، د نوبل د ادبي جايزې گټونکی ليکوال، سوله غوښتونکی سياستوال، ادبي کره کتونکی او د اگزيستېسيالېزم د فلسفي مکتب په پلويانو کې يو مهم او مخکښ شخصيت شمېرل کېږي.

څېړونکي وايي که څه هم د وجودي فلسفې «اگزيستېسيالېزم» بنسټ د نورو فيلسوفانو له خوا اېښودل شوی دی، خو دا «سارتر» ؤ، چې دغې فلسفې ته يې نړيوال شهرت ورکړ. د دوی په اند په شلمه ميلادي پېړۍ کې هېڅ يو فيلسوف د سارتر په اندازه مشهور نه شو. دا ځکه چې نوموړی نه يوازې د فلسفي مسايلو شنونکی او مفکر ؤ، بلکې د گڼو داستانونو، نندارليکونو او ادبي مقالو ليکوال او ويناوال هم ؤ. دده د شهرت يو لامل دا هم ښودل شوی، چې ده د خپل وخت او ماحول د نورو روښانفکرانو په پرتله ډېر ساده او قلندرانه ژوند کاوه او د خپلې ټولنې د ځينو دودونو او رواجونو پر وړاندې يې بې پروايي ښودله.

د سارتر اثار او افکار د نړۍ په گڼو ژونديو ژبو باندې ژباړل شوي دي او په نړيواله کچه لوستونکي او مينه وال لري. د پښتو ادب وتلی څېړونکی استاد محمدصديق روهي ليکي: «د سارتر د اثارو لوستونکي ډېر زيات دي او ښايي، چې زياتره لوستونکي به يې هغه کسان وي، چې دده له وينا څخه خوند اخلي، خو موافقه ورسره نه کوي.» استاد روهي دغه مطلب په يوه بله کرښه کې داسې روښانوي: «آيا لوستونکي رومان ددې لپاره لولي، چې هغه کټ مټ رښتيا دی؟»

رښتيا هم د سارتر په اثارو کې د هغه د خپل ايډيالوژيک او فلسفي رنگ ترڅنگ د ادبي ادا او ښکلا داسې قوت او زړه راښکون شته، چې لا تر اوسه يې پر لوستونکو او مينه والو کې کمې نه دي راغلي.

سارتر په ۱۹۰۵م کال د فرانسې په پلازمېنه پاريس کې نړۍ ته راغلی دی. د سارتر پلار «ژان باپتيست سارتر، ۱۸۴۷-۱۹۰۶» د سمندري قواو افسر ؤ او مور يې «آنه ماري، ۱۸۸۲-۱۹۶۹» په سوله کې د نوبل د جايزې د گټونکي «ډاکټر البرټ شوايتزر» د تره لور وه، دوی يعنې د سارتر مور او پلار په ۱۹۰۴م کال کې واده سره وکړ او يو کال وروسته يې سارتر پيداشو، سارتر د ۱۵مياشتو ؤ، چې پلار يې د ژبې تې له امله مړ شو او مور يې د خپل پلار «شارل شوايتزر» کره ولاړه.

سارتر د خپل ماشومتوب د وخت دغه دردناک حالت، په خپل اثر «کلمات» کې چې په پاڅه عمر کې يې ليکلی دی، داسې بيانوي: «... زما نيکه شارل شوايتزر، زما د پلار تر مړينې مخکې د تقاعد غوښتنه کړې وه، خو کله چې ما او مور مې پناه وروړه، نيکه مې هغه غوښتنه بېرته واخيسته او بيا يې په کار پيل وکړ... زما د پلار مړينې زه او زما مور له خوبه راويښ کړو، کله چې پوه شوم، چې څه راپېښ دي، اندېښنو په سر واخيستم، د مور مې يوازې ماته سترگې وې، خو ما خپل ځان له هغو سره پردی احساساوه... د نيکه په کور کې به مې ويل کېدل، ستا د پلار د مړينې گناه د هغه پر خپله غاړه وه. دا هغه جمله وه، چې څو څو ځله مې د خپلې نيا له خولې اورېدلې ده، هغې به دا هم ورسره غبرگوله، چې پلار دې د ژوند د ستونزو له بار څخه اورې سپکې کړې. نيکه مې له بلې خوا په هغه مرحوم باندې پوره اچوله، چې څنگه يې په ۳۰ کلنۍ کې له نړۍ سترگې پټولې؟ په دې توگه به د خپل زوم له غمه ووت، چې گواکي داسې موجود نور په نړۍ کې له بېخه شته نه دی. خو ما هغه نشوای هېرولی، ځکه زما پلار داسې ځالی خالي کړی ؤ، چې ما له هغو سره د هېڅ

ډول پېژندگلوۍ فرصت ونه موند... له هغه وخته چې ما خپل نسی او چپ لاس پېژندلی، په خپله گناه باندې هم پوه شوی یم، هر یتیم هلک له سخت حساسیت سره لاس او گړپوان وي او تل خپل ځان خطا کار بولي، فکر کوي، چې مور او پلار یې له هغه څخه بېزاره ؤ، ځکه یې هغه ترک کړی دی او د تل لپاره ترې ابدې ځالې ته الوتې دي... هغه مهال زما مور هم د خپل برخلیک له ستونزو سره مخ وه، پرله پسې غمونو او بې خوبۍ مې له مور څخه د زړه روزاخیستې ؤ، شیدې یې وچې شوې او زه یې دایې ته وسپارلم. له مور څخه جدایې، په ما کې په ناروغي بدله شوه، د مرگ او ژوند ترمنځ شوم. وروسته مې داسې فکر کاوه، چې زه ددې لپاره نړۍ ته راغلی یم، چې یوازې مړ شم، یو ناژغورلی ماشوم د پلار غېږې ته پناه وړي، مگر ما د پلار غېږې ته پناه یو نه وړه او له هغې څخه لیرې ولوېدم... هر وخت به مې مور ډاډ راکاوه او راته ویل به یې، چې ته د نړۍ تر ټولو خوشبخت ماشوم یې! مگر دا مې هم نه شواي کولی، چې د مور دغه خبره ونه منم او هغه څه چې ما لیدل ونه زغمم. له ځانه سره به مې ویل، آیا زه په ریښتیا خوشبخت یم؟ ما د خپلې هغې بې کسی د بیان لپاره چې په ځان کې مې احساسوله، هېڅکله الفاظ پیدا نه کړل، بنایي سبب به یې دا ؤ، چې زه یې هېڅ وخت یوازې پرېښودی نه یم... په دې ډول شپې ورځې راباندې تېرېدې، ساه مویستله، خواړه مو خوړل، په ډېرو کیسو کې نه ؤ او ژوند ته موادامه ورکوله. ځکه چې ژوند مو پیل کړی ؤ...

د سارتر نیکه «شارل شوایتزور» د الماني ژبې استاد ؤ او کورنی اقتصادي حالت یې ښه ؤ. ده د خپلې لور په خاطر سارتر ته زیاته پاملرنه درلوده، سارتر یې په مور باندې گران ؤ، پاک یې ساته او اوږده وېښتان یې ورته پرېښي وو. سارتر پخپله په دې اړه لیکلي: «زما اختیار د لویانو په لاس کې ؤ، زما عادت ؤ، چې خپل ځان د هغو په نظر کې وویښم، هغوی غوښتل زما په وجود کې د لوی سړي خوی ځای پرځای کړي، کله به چې له ما څخه لیرې هم ؤ، نو د سترگو ترکونجو به یې څارلم.

ما به منډې وهلې، ساتېرې مې کولې، خو د دوی پاملرنه راپسې وه، د لوبو وسایل به یې راته راوړل او نړۍ به یې زما لپاره د ساتېرې وړ گرځوله... نیکه به مې چې کوم وخت، زما اوږده وېبستان لیدل، مور ته به مې یې په غصه ناک انداز ویل، تا دغه هلک د نجلۍ په شان جوړ کړی دی! دا کار مې نه خوښېږي، وپرېم دغه ماشوم د ښځو په شان ډارن او نازک آموخته نه کړې...»

سارتر درې کلن ؤ، چې ښۍ سترگه یې ناروغه شوه او ورو ورو یې خپل ځیر له لاسه ورکړ، همدا لامل ؤ، چې ده د ژوند ترپایه پورې عینکي په سترگو کولې او خپلې یوازنی چپې سترگې ته یې زیاته پاملرنه کوله. سارتر په ماشومتوب کې د نورو ماشومانو په پرتله وړه ونه درلوده، حتی کله چې لوی هم شوله قده ټیټکې سپرې ؤ، دغه ټکي ته ان په ماشومتوب کې دده د مور پام ؤ، خو هڅه یې کوله چې ماشوم سارتر له دغه ټکي څخه ونه غورږوي. سارتر په دې اړه لیکلي: «زما مور چې له قده لوړه او د ښکلې څېرې خاونده وه، نو د سپکاوې زغم یې نه درلود، هڅه به یې کوله، چې زما وړوکی قد کومه جدي خبره ونه گڼي، دې به زما او د ځان د زړه ښه کولو لپاره ویل، مور شوایتزان لوړې لوړې ونې لرو او د سارتر د پلار گنۍ خلک ټیټه قدي دي، زما زوی هم له دې اړخه خپل پلار ته ورته دی. خو کله به چې د نورو ماشومانو منډو رامنډو ته متوجه شوه او زه به یې یوازې او خفه ولیدلم، نو هڅولم به یې، چې هسې نه زه خپل ځان سپک او ناخپزه وگڼم، په داسې حال کې چې ما د هغې خلاف فکر کاوه او هېڅکله مې خپل ځان ناخپزه او وړوکی نه دی انگېرلی او نه مې له دې ټکي د کوم رنځ احساس کړی دی...»

د سارتر نیکه «شارل شوایتزر» په خپل کور کې د خپل ځان لپاره یوشخصي کتابتون درلود، ددغه کتابتون الماری په آلماني او فرانسوي ژبو باندې له بېلابېلو علمي او فرهنگي کتابونو څخه ډکې وې. سارتر به هر وخت د خپل نیکه په کتابونو کې د خپل ذوق کتابونه لټول.

سارتر لا ښوونځي ته نه و تللی، چې خپلې مور يې ليکل او لوستل ور وښودل. سارتر به د ورځې زياته برخه د خپل نيکه په کتابتون کې د کتابونو په لوستلو باندې تېروله. کله به يې لوستل او کله به يې له هغو څخه ليک ليکه، په دې اساس نوموړی يو کورناستی هلک ؤ او له خپلو همزولو سره يې ډېره کمه ناسته ولاړه درلوده.

نوموړی د خپل دغه وخت ځينې يادونه په خپل کتاب «کلمات» کې په خورا جالب انداز راوړي دي. دی ليکي: «هرڅومره چې خپل فکرونه د تېرمهال په لوري وراړوم او د خپل ماشومتوب کلونه په ياد راوړم، نو د ماشومانه ناپوهيو او نورو ناسمو کارونو کوم اثر مې پکې نه ترسترگو کېږي، هېڅکله مې د نورو ماشومانو په څېر په خاورو کې لاس نه دی وهلی، ځالې مې نه دي وړانې کړې، بوټي مې نه دي شکولي او په مرغيو پسې مې کاني نه دي ويشتي. بلکې زمالپاره مرغی، ځالې، اهلي ژوي، کروندې او هرڅه کتابونه ؤ. کتابتون راته د يوې داسې هندارې بڼه درلوده، چې په هغه کې د ټولې نړۍ تصوير موجود ؤ. کله به چې په دغه کتابتون کې فکريوړم، نو د لايتناهي نړۍ عظمت به مې د هغو له ټولو رنگارنگيو سره په سترگو لیده... د نيکه د کتابونو پوره واک مې درلود، ساعتونه ساعتونه به د کتابونو په منځ کې ناست وم، ورځ تریلې د ډېرو پوهانو له نومونو سره اشنا کېدل، اوس فکر کوم، چې زما معنوي وده له همدغه ځايه پيل شوې ده.»

سارتر د کتابونو په منځ کې رالويږدو، زياتره وخت به د مېز شاته ناست ؤ، يا به يې څه لوستل او يا به يې ليکل، مور به يې هر ماښام ورته پوښتنه کوله، چې نن دې څه شی زده کړل؟ او کوم کتاب دې ولوست؟ سارتر د دغو شېبو يوه ډېره په زړه پورې خاطره ليکي:

«زما مور به هم بې کاره نه پاتې کېدله او زما د تشويق لپاره به يې چې څه په وس وو، هغه يې کول. څوک به چې زمونږ کور ته راتلل، پرته له دې چې ما ته خبر راکړي، هغه به يې هغې خونې ته راوستل، چې زما ميز

پکې اېنښې ؤ، دا کار به يې ددې لپاره کاوه، چې ما هغو ته د کار پرمهال وروښيي، زما به هم ورته پام ؤ، خو ځان به مې يو ډول بوخت او متفکر ښوده او دا هم ددې لپاره چې زيات د ستاينې وړ وگرځم. مېلمه به چې څو شېبې ماته وکتل، نو په آرامۍ سره به د پښو په سرو له هغې کوټې راووت او په بله کوټه کې به يې زما ستاينه کوله. دغه حالت ماته د ټولو گاونډيانو پاملرنه را اړولې وه. مور مې هڅه کوله، چې خلکو ته وښيي، چې زوی مې فوق العاده استعداد لري او پرته له کوم ښوونکي څخه يې له خپله ځانه ليکل او لوستل زده کړي دي، خو نيا به مې مور ته ويل، چې تاسې ددغه ماشوم په ښوونه او روزنه کې له زيات شدت څخه کار اخلي او که چېرې دغه حالت همدا سې پرمخ ولاړ شي، ليرې نه ده، چې دغه ماشوم به يوازې هډوکي پاتې شي...»

د سارتر عمر د ۷ کلو په شاوخوا کې ؤ، چې مور او نيکه يې د «خلورم هانوي» ښوونځي ته واستاوه. ددغه ښوونځي مدير د سارتر له نيکه سره پېژندل، په دې اساس نوموړي مدير به په سارتر باندې چې د نورو زده کوونکو په پرتله آرام او گوښه گير غوندې ؤ ځانگړی پام کاوه. سارتر په خپل ټولگي کې د هغو زده کوونکو له ډلې څخه ؤ، چې په ليک او لوست باندې به يې ښه سرخلاصېده. ښايي يواځې به يې دا ؤ، چې هغه مخکې له مخکې په خپل کور کې له ليک، لوست او کتاب سره آشنا شوی ؤ.

سارتر چې کله ۱۲ کلنۍ ته ورسېد، مور يې له يوه سړي سره چې «ژوزف مانسي» نومېد او د سارتر د پلار پخوانی ملگري ؤ واده وکړه او نور يې له خپل دغه نوي خاوند سره د «لاروشل» ښار ته کډه وکړه. که څه هم سارتر له خپلې مور سره ولاړ، خو د خپلې مور له دغې پرېکړې څخه ناراضه ؤ.

سارتر د «لاروشل» د ښار په يوه ښوونځي کې خپلې زده کړې ته ادامه ورکړه. نوموړی تر ۱۵ کلنۍ پورې همدغلته په زده کړه بوخت ؤ، خو په

دغه ښوونځي کې د زده کوونکو ناوړه حالت او ناسم روزنيز چاپيريال دده د زړه تنگۍ لامل شوی ؤ، همغه وو، چې په ۱۹۲۰م کال پلازمېنې پاريس ته راواستول شو او دلته د شپې په يوه لېسه کې په زده کړه بوخت شو. په دغه لېسه کې ده له خپل يوه ټولگيوال سره چې «پل نيزان» نومېدو ملگرتيا ټينگه کړه. نيزان هم د سارتر په شان د ماشومانه شخړو او شوخيو پرځای له ليکلو او لوستلو سره مينه درلوده. دغه هلک فرانسوي ادبياتو ته د سارتر په پام را اړولو کې لوی رول درلود.

سارتر په ۱۹۲۲م کال چې عمر يې ۱۷ کلونو ته رسېده، له يادې لېسې څخه د فراغت بريليک ترلاسه کړ. تفرافت وروسته ده له خپل ملگري نيزان سره يوځای پرېکړه وکړه، چې د پاريس په پوهنتون کې لوړې زده کړې وکړي. دوی په همدغه هوډ، په ۱۹۲۴م کال نوموړي پوهنتون ته لاره پيدا کړه او هلته يې په گډه سره د يوې مجلې چې «بې نومه کوچينې مجله» نومېده په خپرولو باندې پيل وکړ.

سارتر په دغه پوهنتون کې د نيزان په څېر نور دوستان هم پيدا کړل، چې دغو ټولو دده په علمي او عملي ژوند کې ځانگړی رول درلود. ده د تحصيل په څو کلنه دوره کې د فرانسې د اوولسمې ميلادي پېړۍ د ستر فيلسوف «دکارت» په راسيونا لېزم «د عقل اصالت» باندې حمله وکړه او داسې نورې فلسفي او ادبي مقالې يې هم خپرې کړې.

په ۱۹۲۹م کال سارتر په لومړۍ درجه ددغه پوهنتون د فلسفي علومو له څانگې څخه د خپل فراغت بريليک ترلاسه کړ. د «سيمون دوېوار» په نوم يوه پېغله په دوهمه درجه او «نيزان» په څلورمه درجه کې راغلل.

سارتر د پوهنتون په وروستي يعنې «۱۹۲۹م» کال کې له خپلې ټولگيوالې «سيمون دوېوار» سره واده وکړ. څېړونکي وايي، سارتر له بورژوايي واده سره مخالفت کاوه او له همدې امله يې له سيمون دوېوار سره د ژوند ترپايه پورې د ملگرتيا ژوند وکړ.

«سیمون دو بووار» هم د شلمې پېړۍ یوه تکړه لیکواله او د اګزیستېنسیالېزم د فلسفې مکتب پلوی، ګېنل کېږي، نوموړې په ۱۹۰۸م کال د پاریس په یوه شتمنه کاتولیکه کورنۍ کې زیږېدلې وه. ریاضي او فلسفه یې په یوه کاتولیک انستیتیوت کې او ادبیات یې د «سنټ مارین» په ښوونیزه مرکز کې او د فلسفې په برخه کې یې لوړې زده کړې د «سورین» په پوهنتون کې سرته رسولې وې، ددې مشهور کتاب «دوهم جنس» نومېږي، چې په ۱۹۴۹م کال لیکل شوی دی، په دغه کتاب کې د هغو ظلمونو په اړه په خورا تفصیل او تحلیل سره بحث کوي، چې د تاریخ په اوږدو کې په ښځو باندې شوي دي. دا کتاب ترخپرېدا څو کاله وروسته له فرانسوي ژبې څخه انګلیسي وژباړل شو او په ګڼ شمېر ټوکونو کې په امریکا کې خپور شو. ددې هېڅ کوم اولاد پیدا نه شو، نوموړې په یوه مرکه کې په دې اړه ویلي:

«هېڅکله مې له دې ټکي افسوس نه دی کړی، چې د کوم اولاد څښتنه نه شوم، دغه ټکی زما لپاره جالب ؤ، البته له دې سببه نه چې له اولاد څخه مې بد رايي. هغه مهال چې زه په تانده ځوانۍ کې وم، غوښتل مې د خپل ماما له زوی «ژاک» سره واده وکړم، طبعي ده چې د اولادارۍ فکر مې هم کړی ؤ، مگر کله چې مې له سارتر سره ژوند شو، نو زموږ ترمنځ دغه د جوجاړي رابطه د روښانفکرۍ پر اساس وه، نه په کوم بل سبب... ما چندان علاقه نه درلوده، چې له سارتر څخه دې څه ولرم، پخپله همدې زما لپاره کافي وو... او همداسې زه هم د خپل ځان لپاره کافي وم... فکر کوم، کوم ډول ژوند چې موږ غوره کړی، ډېره اړتیا پکې نشته، چې زه دې پکې د یوې مونږې رول ولوبوم»

سارتر چې کله له پوهنتون څخه فارغ شو، د «لوهاورو» او «لیون» په کالجونو کې د فلسفې په تدریس بوخت شو. نوموړي د تدریس پرمهال هم له نورو فلسفي او ادبي مطالعاتو څخه لاس نه لټاوه. ده په ۱۹۳۱م کال د وجودي فلسفې خواته تمایل وښود او هغه یې په خپلو ادبي او

فلسفي ليکنو کې منعکس کې. دوه کاله وروسته له يوه تحصيلي بورس څخه په استفادې د نورو فلسفي زده کړو په موخه «المان» ته ولاړ او په «برلين» کې يې په خپلو زده کړو او څېړنو لاس پورې کې. سارتر په الماني او فرانسوي ژبو ان د ماشومتوب له دورې څخه ليکل او لوستل کولی شوی. ده دلته د المان د وتليو او منليو فيلسوفانو اثار او افکار مطالعه کړل. په دغه فيلسوفانو کې يو تن «مارتین هايديگر» ؤ، چې تر ټولو فيلسوفانويي زيات د سارتر فکر اغېزمن کې.

مارتین هايديگر «Martin Heidegger, ۱۸۸۹-۱۹۷۶م» هم د شلمې پېړۍ په مخکښو فيلسوفانو کې شمېرل کېږي. نوموړی د المان لوېديځې خواته د آلپ د غرونو په لمنو کې په يوه کليواله مذهبي او عنعنوي کورنۍ کې زېږدلی ؤ، زده کړې يې د المان په معتبرو پوهنتونونو کې سرته رسولې وې او په فلسفه کې يې لويه مطالعه درلوده، نوموړي بېلابېلې دندې ترسره کړې وې، چې تر ټولو مهمه يې د فرايبورگ د پوهنتون رياست يادولی شو. دده د علمي او فلسفي اثارو شمېر «۶۰» ته رسېږي او د وجودي فلسفې په برخه کې يې نويونظرياتو ترده وروسته فيلسوفان تر اغېز لاندې راوستلي دي.

په فرانسه کې د هايديگر د فلسفې اغېز په ۱۹۳۵م کال کې پيل شو، دا هغه وخت ؤ، چې د هايديگر د «زمان او وجود» او «متافزيک څه شی دی؟» کتابونه د سارتر او نورو روښانفکرانو له خوا مطالعه شول. څېړونکي وايي د هايديگر د افکارو اغېز په فرانسه کې د لومړي ځل لپاره د ژان پل سارتر په فلسفي بحثونو کې څرگند شو.

سارتر په المان کې ؤ، چې دوهمې نړيوالې جگړې روز واخيست. په همدې اساس بېرته فرانسې ته راغی، خو څرنگه چې نوموړی تردغوشېبو پورې له سياست څخه ليرې سړی ؤ، مگر تردې وروسته د فرانسې د ژغورنې په فکر کې شو. دی په عين غيرنظامي توب کې، پرته له هېڅ ډول وېرې د جنگ ليکو ته ننوت او د نقشي اخيستونکي په دنده يې

پکې پیل وکړ. سارتر ددې کار ترڅنګ له فرصتونو څخه په ګټه اخیستو د ۹ میاشتو په اوږدو کې ۲۰۰۰ مخونه لیکنې وکړې، چې وروسته د هغو یوه برخه «د جنګ د ناپوهې دفترونه» په نوم چاپ شوه.

سارتر د جګړې په لیکو کې په ۱۹۴۰م کال ونيول شو او د بند لپاره المان ته یووړل شو، دی په زندان کې د انساني ژوند له کړکېچنو اړخونو سره اشنا شو، هلته یې د ځان په شان ډېر نور زندانیان ولیدل، ده به زندانیانو ته ترنیموشپو پورې کیسې کولې، له دې امله د زندانیانو ورسره زیاته مینه پیدا شوه، خو دده په راخلاصون پسې هلې ځلې روانې وې، په پایله کې د ډاکټرۍ د یولړ جعلی اسنادونه په جوړولو سره په ۱۹۴۱م کال کې له زندانه راخوشي شو.

سارتر یو پلټونکی خوی درلود، ده ان په اته کلنۍ کې رومان ته ورته لیکنې کولې، د لیکوالۍ مهارت او فلسفي ژورلیدونو د وخت په تېرېدو سره تردې پورې را ورساوه، چې وروسته یې اشار د فرانسې له پولو واوښتل او د نړیوال ادب او فرهنگ په ورشو ورګډ شول.

سارتر لکه چې په مخکنیو پاڼو کې یادونه وشوه، ساده ژوند درلود، د ساده ژوند مینه وال ؤ او د شتو او پیسو په زېرمه کولو کې به یې چندان فکر نه کاوه، دی لیکي: «ما هېڅکله د مالکیت احساس نه دی کړی، ځکه چې کله به د نیکه په کور کې وم او کله به د پلندر کره اوسېدم، په خپل کور کې هېڅ وخت نه يم اوسېدلی، زما د ژوند اړتیاوې به نورو پوره کولې.»، خو وروسته چې دی لوی شو او د خپلو اثارو د خپرولو له لارې پیسې لاسته راوړې، هغه به یې هم بې درېغه خرڅولې، نوموړی لیکي: «هېڅکله د شتو خاوند نه شوم، خو د تنګلاسی ستونزې مې هم نه دي لیدلې.»

ویل کېږي، د سارتر لومړنۍ ادبي او څېړنيزې هڅې د خپروونکو له هرکلي سره مخامخ نه شوې، څو تحقيقي اثار يې بې اثره پاتې شول. د «شکست» په نوم اثر يې له شکست سره مخامخ شو او د «باريونا» په نوم ډرامه يې په تراژيډيک ډول له چاپه پاتې شوه. خو سارتر هېڅکله له خپل کار او زيار څخه لاس وانه خيست. ده په ۱۹۳۸م کال د «تهوع يا کانگې» د اثر په ليکلو شهرت ترلاسه کړل، دغه اثر له چاپ څخه دوه کاله وروسته يعنې په ۱۹۵۰م کال د فرانسې د شلمې پېړۍ له څو غوره ادبي اثارو له ډلې څخه وشمېرل شو، چې پخپله سارتر هم د ژوند تر پايه پورې خپل دغه اثر تر ټولو غوره اثر گانه، سارتر پخپله دغه بريابسنه ونه کړه، او څو کاله وروسته يعنې په ۱۹۴۴م کال يې د خپل بل مهم فلسفي اثر «هستي او نېستي» په ليکلو سره ځان د شلمې پېړۍ د اوچتو فيلسوفانو په کتار کې ودراره. خو کله يې چې د خپل ماشومتوب د وخت اتوبيوگرافي «په خپله باندې د خپل ژوند ليک ليکنه» د «کلمات» په نوم په خورا ساده او استادانه ډول وليکله، نو سارتر يې د نوبل د ادبي جايزې د گټونکو په لېست کې راوست. سارتر خپل قلم د ژوند تر وروستيو وختو پورې وچلاوه او له بېلابېلو ورځنيو بوختياؤ سره داسې نور ادبي او فلسفي اثار هم وپنځول، چې په زرگونو لوستونکي يې پر ځان رامت کړل.

خو هېره دې نه وي چې دده اثارو د مينه والو ترڅنگ ځينې مخالفان هم پيدا کړل، چې اغزيستنسپالېزم او په ځانگړي ډول د سارتر افکار يې د ټولني منل شويو دودونو او اخلاقي معيارونو ته گواښ بلل. د سارتر پر وړاندې دغه اوازې يومهال ددې لامل شوې، چې په ۱۹۴۸م کال په «واتيگان» کې دده د اثارو په خپراوي او لوستلو باندې بنديز ولگول شو؛ خو دغه بنديز، دده د اثارو د نور شهرت لامل شو.

د سارتر د مشهورو اثارو نومونه په لاندې ډول دي:

• کانگې

- ادبیات شخه شی دی؟
- د جنایت شور
- د پوال
- په دوربین کې
- مچان
- وتل ممنوع دی
- د عقل سن
- لوی روسپی
- د خپلواکی لار
- بودلر
- خیرن لاسونه
- د آلتونا گونبه گیران
- په کیوبا کې د شکرې جگره
- د تروا بشخې
- کلمات
- هستی او نیستی
- تحیل
- کار له کاره تېر شو
- د عواطفو په اړه دیوې نظریې طرحه
- په روح کې مړینه
- بې کفنه سړي
- خرخ ډنډه
- لویه فاجعه
- وروستی مهلت
- نګراسوف
- بنده کوټه

- دیوه رئیس کوچینوالی
- ددیالتیک عقل کره کتنه
- لویغاری او قریانی
- نېکمرغه کورنی
- دروښانفکرانو په دفاع کې
- اگریستینسیالېزم او د بشر اصالت
- او نورې زیاتې مقالې او مرکې...

سارتر د خپلو علمي، ادبي او فلسفي هلو ځلو ترڅنګ له سیاست څخه هم لرې نه دی پاتې شوی. لکه مخکې مو چې وویل، ده په دوهمه نړیواله جګړه کې په عملي توګه ګډون وکړ او یو کال د المانیانو له خوا بندي کړی شو، خو کله چې راخوشي شو، د علمي هلو ځلو ترڅنګ یې سیاسي هلې ځلې هم پیل کړې. ده په ۱۹۹۴م کال د جمهوري دیموکراتیک جمهوریت په نامه سیاسي ګوند تشکیل کړ، خو په ۱۹۵۲م کال ددغه ګوند له سقوط وروسته دی کمونستانو ته ورترځې شو. په ۱۹۵۴م کال سارتر شوروي اتحاد، سکانډیناویا، افریقا، د امریکې متحده ایالاتو او کیوبا ته سفر وکړ او په وروستي هېواد «کیوبا» کې د قهرمان په توګه استقبال شو.

په ۱۹۶۴م کال سارتر د نوبل د ادبي جایزې مستحق وګڼل شو، خو ده دغه جایزه ونه منله او ویې ویل، چې دغه جایزه د بورژوازي د ایډیالوژۍ په خدمت کې ده.

په ۱۹۶۷م کال د نړۍ د سوله غوښتونکو له خوا په ویتنام کې د امریکې د امپریالېزم د جنایتونو په هکله یوه بین المللي محکمه جوړه شوه، سارتر ددې محکمې د رئیس په توګه وټاکل شو او ورپسې یې د «عام قتل» په نوم مقاله خپره کړه.

سارتر چې کله د کمونېزم خواته تمایل پیدا کړ، نو تر یوه بریده یې له اګزیستېنسیالېزم څخه لاس واخیست او حتی له خپل یوه نږدې ملګري لیکوال «البرټ کامو» سره یې اړیکې وشلېدې.

البرټ کامو چې د ژوند کلونه یې له ۱۹۱۳م څخه تر ۱۹۶۰م کال پورې دي، د سارتر په څېر یو فلسفي لیکوال ؤ او په ۱۹۵۷م کال یې د ۴۴ کلنۍ په عمر، یعنې له سارتر څخه ۸ کاله وړاندې د نوبل جایزه گټلې وه. ده له سارتر سره زیات کلونه د ادب او فلسفې په ډګر کې ملګرتیا درلوده، خو یوممهال د دوی ترمنځ دغه ملګرتیا له منځه ولاړه.

رضا سید حسینی د خپل کتاب «مکتب های ادبی» په دوهم ټوک کې د دوی د ملګرتیا د جوړېدو او وړاندو په هکله لیکلي: (سارتر او کامو مخکې له دې چې یوبل وپېژني، هریوه داسې اثار لیکلي وو، چې دوی ته یې شهرت ورکړی ؤ؛ خو بیا هم د دوی ترمنځ ځینې ګډ ټکي شته وو. په دې توګه سارتر د کامو یو اثر «بېګانه» وستایه او کامو د سارتر دوه اثرونه «ګانګې» او «دېوال» وستایل. مګر بیا هم ددغو دوو لیکوالو یوله بل سره متفاوت نړۍ لید درلود. سارتر له طبیعت څخه ترهه او کرکه درلوده او کامو د مدیترانې په لمر باندې مین ؤ. ددغو دوو لیکوالو ملګرتیا د فرانسې تر آزادۍ وروسته ټینګه شوه او کامو هم د سارتر له اګزیستېنسیالېزم څخه ملاتړ وکړ؛ خو په ۱۹۵۲م کال د دوی دواړو ترمنځ د اړیکو پرېکون غوغا راوپاروله. د دوی ترمنځ اختلاف د سیاسي تمایلاتو له امله ؤ. سارتر مخکې له مخکې د شوروي له کمونېزم سره علاقه وښوده او کامو تر هر څه وړاندې له هغو څخه وېره او کرکه درلوده. دغه بېلتون په واقعیت کې له هستۍ او ادبیاتو څخه د دوو متفاوتو برداشتونو او اخیستنو له امله ؤ. چې وروسته انسان پالنه، عصیان، میل، نېکمرغي او له ښکلي سبک سره مینه د کامو په کار کې او تعهد، سیاست، انقلاب، وسوسه او له ادبیاتو څخه بېزارې د سارتر په کار کې راڅرګند شول.)

سارتر هېڅکله په خپل ژوند کې د کمونېزم رسمي غړیتوب وانه خيست او حتی د کمونستانو ځینې وحشیانه اعمال یې په خپلو لیکنو او ویناوو کې په سختو الفاظو سره وغندل.

په ۱۹۶۷م کال د کیوبا ولسمشر «فیډل کاسترو» سارتر ته بلنه ورکړه، چې په کیوبا کې په یوه کلتوري کانګرس کې گډون وکړي، ده دغه بلنه ومنله، خو د روماتېزم ناروغۍ سارتر ته موقع ورنکړه، چې په نوموړي کانګرس کې گډون وکړي.

سارتر د ژوند په وروستیو کلونو کې د لیدلو ځواک له لاسه ورکړ او له گڼ شمېر نورو جسمي کمزوریو او ناروغیو سره هم لاس او گرېوان شو، نوموړي په ۷۰ کلنۍ کې د یوې مرکې په ترڅ کې د خپل صحت په اړه وویل:

«راته مشکله ده، چې ووايم، حال مې ښه دی، مگر دا هم نه شم ویلی، چې بد دی، دوه کاله کېږي، چې له یوشمېر ستونزو سره مخ یم، په ځانگړي ډول کله چې تر یوه کیلومتر زیات پلې ځم، پښې مې درد کوي، له همدې امله پلې گرځېدا په همدغه اندازه کوم. له بلې خوا د وینې له شدید فشار سره مخ یم، خو په دې وروستیو کې په ناڅاپي توگه ورڅخه ژغورل شوی یم. تر ټولو مهم دا چې چپه سترگه مې هم له ستونزو سره مخ شوه، زما دغه یوازنی سالمه سترگه وه، ښی سترگې خو مې آن په درې کلنۍ کې د لیدلو ځواک له لاسه ورکړې و. اوس په مبهم ډول شیان وینم. رنگ او رڼا معلومولی شم، مگر شیان په سمه توگه نشم لیدلی او نه نور لوستل او لیکل کولی شم، که رښتیا ووايم، د لیکلو ځواک راپکې مړ نه دی، کله ناکله توري او کلمې د کاغذ پر مخ رسموم، خو کله چې یې ولیکم، هغه بیا نه شم کولی، چې ویې لولم. لوست راته په مطلق ډول ناشونی دی، کربښي او د کلمو ترمنځ فاصلې وینم، خو په خپله کلمې نه شم تشخیصولی، خو څرنگه چې نور له لیکلو او لوستلو څخه محروم شوی یم، نو زما لپاره نور هېڅ امکان پاتې نه دی، چې د یوه لیکوال په توگه

کار و کرم، له دې مخې د لیکوالۍ فعالیت مې په بشپړ ډول پای ته رسېدلی دی... حافظه مې غالباً ښه ده، خو ځینې وخت د نومونو په برخه کې راسره یاري نه کوي، زیاتره وخت یې په ډېره مشکله په یاد راوړم، خو کله داسې هم شي، چې له بېخه مې په یاد نه راځي، مگر لاتراوسه په لاره باندې یوازې تللی شم...»

په دغه مرکه کې له سارتر څخه ترپورتنیو توضیحاتو وروسته پوښتل شوي: «دې ټولو ترڅنګ، له لیکوالۍ سره د اړیکو پرېکول، یو سخت او دروند گوزار دی، خو تاسې څنګه له هغو څخه په آرامۍ خبرې کوئ؟»

ساتر په ځواب کې وایي: «دغه ټکي زه له وجودي لحاظه په بشپړ ډول له منځه وړی يم. ویلی شم، زه وم، مگر نور نشته يم... زه چې کوم وخت په ههغه څه باندې فکر کوم، چې له لاسه مې ورکړي، نوهېڅ وخت د غم او خفګان احساس نه کوم او نه مې کړی دی...»

...په پای کې د سولې، آزادۍ او هستۍ دغه ستر فیلسوف په ۱۹۸۰م کال د ۷۵ کلنۍ په عمر د تل لپاره له نړۍ څخه رخصت واخیست، خو نوم یې د تاریخ د یوه ستر شخصیت په توګه نړۍ ته پاتې شو، د نوموړي د څښولو په مراسمو کې چې په پاریس کې ترسره کېدل «۵۰۰۰۰» پنځوس زره کسانو ګډون کړی ؤ.

د سارتر له مړینې څخه درې کاله وروسته مېرمن سیمون دوبوار «د خدای پامانۍ مراسم» په نوم یو کتاب د دغه فیلسوف د ژوند او مړینې په هکله خپور کړ.

سیمون دوبوار شپږ ۶ کاله وروسته یعنې په ۱۹۸۶م کال د ۷۸ کلو په عمر له ژوند سره مخه ښه وکړه او جسد یې د سارتر د قبر ترڅنګ خاورو ته وسپارل شو.

سارتر او اگزیستنیسیالپزم

اگزیستنیسیالپزم د جهان د هغو اړخونو
عکاسی کوي، چې نامطلوبې، ناوړه او
تاوانی وي؛ په دې اساس لومړی باید د
موضوعاتو منفي، تاوانی او ناوړه خواوې
څرگندی شي، وروسته هغو ته تغیر ورکړل
شي، دیوه متفکر او لیکوال دنده داده، چې د
موضوعاتو غلطی او بدی څرگندی
کړي... اگزیستنیسیالپزم یوه عمل پلوه
هڅه ده. زموږ فلسفه وایي، هر سست
په خپله سست عنصره شخص، خپل ځان
عنصره کړی دی او هر قهرمان شخص،
پنخپله له خپل ځانه قهرمان جوړ کړی دی.
د سست عنصره شخص لپاره تل دا امکان
شته، چې نور سست عنصره ونه ووسپړي.
همداسې د قهرمان شخص لپاره هم دا امکان
شته، چې له قهرمانی څخه لاس وویښي.
هغه څه چې حساب ورباندې کېږي، یوازې
د انسان عمل او مسؤلیت دی، چې د هغه
شخصیت ټاکي.

(سارتر)

سارتر او اگزیستنیالېزم

د فلسفې په تاریخ کې اگزیستنیالېزم «Existentialisme» یوه نوې اصطلاح ده، چې د شلمې میلادي پېړۍ په لومړۍ نیمايي کې منځته راغلې ده. دغه اصطلاح د اگزیستنس «Existence» له کلمې څخه چې د «وجود» په معنا ده او د فرانسوي ژبې د «Existentiel» او د انگلسي د «Exitence» له کلمو څخه چې د «وجودي» معنا ورکوي اخیستل شوې ده، چې په ټولیز ډول د «وجود د اصالت» یا «د وجود د مخکې والي» معنا ښیندي.

په «اریانا دایرة المعارف» کې راغلي «اگزیستنیالېزم د لاتینې کلمې اگزوس څخه اخیستل شوی دی، چې د شتوالي او د وجود د ماهیت معنا ورکوي. په انگریزي ژبه کې اگزیستنیال له اگزیسن چې د وجود په عالم کې واقع کېدو معنا ورکوي، اخیستل شوی دی او اگزیستنیال د وجود د اصالت معنا ورکوي.»

دا چې له دغې کلمې څخه هدف «د وجود اصالت» دی، نو په دې اساس ویلی شو، چې دغه مفهوم نه یوازې په شلمه میلادي پېړۍ کې منځته راغلی دی، بلکې په ځینو پخوانیو فلسفو کې هم «د وجود د اصالت» او «د ماهیت د اصالت» موضوع ځانې راغلې وې، خو دومره په جدي او مشخصه توګه ورباندې بحث نه و شوی، لکه د اگزیستنیالېزم پلویانو چې ورباندې وکړ.

استاد محمد صدیق روهي په خپل نامتو اثر «ادبي څېړنې» کې لیکي:

« اگزیستنیالېزم یا د وجود فلسفه د معاصر وخت یوه غیرعقلي «Irrationalistic» تمایل دی، چې د روشنفکرانو د ځینو قشرونو د تفکر ډول منعکسوي.»

څېړونکي وايي، په اروپا کې د نوې اروپوهنې منځته راتګ د زیاترو پوهانو په فکر کې بدلون راوست. په ځانګړې توګه د «زیګموند فروید» او «کارل ګوستاو یونګ» په وسیله د «لاشعور» او «ټولنیز شعور» کشف د عقل کمزورتیا څرګنده کړه؛ دوی وویل د انسان په ذهن کې داسې برخه شته، چې انسان په هغو باندې کنټرول نه لري او نه یې د پوهې او عقل لاس رسې ورته

کېږي، دغې برخې ته دوی د «لاشعور» یا «تحت الشعور» نوم ورکړ. ښايي دغو برسېرونو په اگزیستېنسیالستانو هم اغېز کړی وي او ښايي همدا لامل وي، چې ددغې فلسفي څانگې یو پلوی «مارتین هایدگر» وایی:

«عقل د تفکر او بالاخره د تخیل دښمن دی.»

د څېړونکو په اند اگزیستېنسیالېزم د هغې فلسفې او عقیدې نوم دی، چې شعار یې «څرگندونه، اړونه او بل ډول کول دي» له دې څخه د دوی مطلب دا دی، چې په یو عمل، حرکت، سیاست او نورو مسایلو کې باید لومړی د هغو ناسمې او منفي خواوې څرگندې شي او وروسته ورته سمون او بدلون ورکړل شي.

استاد روهي ددغې فلسفې او پرهغو باندې د «اگزیستېنسیالېزم» د نوم اېښودلو په باب لیکي: (که څه هم اگزیستېنسیالېزم له دوهمې نړیوالې جگړې څخه وروسته وده وکړه، خو ددې فلسفې ریښې په نولسمه پېړۍ کې هم لیدلې کېږي. «سورن کې یرکیگارډ، soren kierkegaard» ډنمارکی فیلسوف «۵۵-۱۸۱۳م» د لومړي ځل لپاره د وجود فلسفه رامنځته کړه او له همدې امله دی د اگزیستېنسیالېزم پلار یا مبتکر گڼل کېږي. سره له دې باید دا تصور ونشي، چې د اگزیستېنسیالېزم اصطلاح به هم د «کې یرکیگارډ» له خوا وضع شوي وي... د فلسفې د قاموس «مسکو ۱۹۶۷م» په حواله د اگزیستېنسیالېزم اصطلاح په ۱۹۲۹م کال د «اف. هاینمن، f. Heinemann» له خوا معرفي شوه، خو د ویلیام سهاکیان «د فلسفې د تاریخ مولف» په قول د اگزیستېنسیالېزم اصطلاح د لومړي ځل لپاره «ژان وال. janwahl» وضع کړه. سره له دې که څه هم د اگزیستېنسیالیستي افکارو ریښې ډېرې لرغونې دي، نه یوازې په یوناني فلسفه کې، بلکې د پښتو او دري په اشعارو کې هم لیدل کېږي. اگزیستېنسیالېزم د یوه سیستماتیک فلسفي مکتب په توگه د «سورن کې یرکیگارډ» په لیکنه کې راڅرگندېږي، څرنگه چې دده آثار په ډنمارکي ژبه لیکل شوي وو؛ نو تر یوې پېړۍ پورې نړۍ دده له افکارو څخه بې خبره وه. «مارتین هایدگر» دده فلسفه راژوندی کړه او بیا یې د زیاتې روزنې لپاره خپل ممتاز شاگرد «ژان پل سارتر» ته وسپارله.)

سارتر په خپل وار سره د اگزیستېنسیالېزم فلسفې ته انکشاف او شهرت ورکړ. همدا لامل دی، چې اوسني څېړونکي سارتر ددغې فلسفې له خورا مخکښو څېرو څخه شمېري.

د اګزیستنسیا لېزم په فلسفي بحثونو کې د «وجود» او «ماهیت» کلمات زیات کارول کېږي. د دې لپاره چې د دغو دوو مسئلو په بنسټیزه معنا باندې وپوهېږو، د فلسفې پانوی ته پناه وړو.

فلسفه وايي: (کله چې تاسې وایئ «ونه موجوده ده»، آیا دوو څیزونو ته اشاره لرئ، که یوه ته؟ آیا یوشی د «ونې» په نامه دی او بل د «وجود» په نامه. آیا «وجود» او «ونه والی» په یوه شي کې جمع کېږي، یعنې یو څیز هم «ونه» او هم «موجود» کېدای شي؟

همداراز کله چې وایئ «زه موجود یم»، آیا ستاسو «زه والی» ستاسو له موجودیته جدا دی؟... دلته د «ونې» مفهوم د دغه څیز «څه والی» ته اشاره کوي او د «موجود» مفهوم د هغه هستی او وجود ته اشاره ده. په کلي توګه د «ونې» په څېر مفاهیم، چې د څیزونو د «څه والی» د معلومولو لپاره راځي «ماهیت» بلل کېږي... ماهیتونه هغه نومونه دي، چې موږ د بېلابېلو موجوداتو او مخلوقاتو ترمنځ د فرق او تمیز لپاره هغه کاروو او وجود د اوبو په څېر دی، چې هغه په بېلابېلو لوبنو او بېلابېلو ظرفونو کې اچوو. کله چې اوبه په بېلابېلو لوبنو کې اچول کېږي، په هر لوبني کې خاص شکل او خاص نوم پیدا کوي. «هستی» هم په دې نړۍ کې په بېلابېلو قالبونو کې اچول شوې او بېلابېل نومونه یې پیدا کړي دي. دا قالبونه او ظرفونه هماغه ماهیتي قالبونه دي او هر یو قالب ځانته یو ماهیت ګڼل کېږي. («فلسفه څه ده؟» - عبدالرحیم درانی)

که په لنډه توګه ووايو، د «وجود» مفهوم په ټولو مراتبو کې یوشان دی، د فلسفې له نظره وجود کوم ځانګړی تعریف نه لري، بلکې پر احکامو او ځانګړتیاو یې خبرې کېږي او «ماهیت» د یوه شي د ډېرو ژورو او زیاتو پایښت لرونکو خواصو او رابطو مجموعې ته ویل کېږي، چې د هغو پواسطه د نوموړي شي مېدا، خصلت او د انکشاف تمایل ټاکل کېږي، یا په ساده ډول، ماهیت د یوه شي او یا یوه موجود د هغو خصوصیاتو مجموعه ده، چې له نورو شیانو څخه یې ورباندې توپیر کېږي.

په دې اساس «ماهیت» او «وجود» سره تړلي دي او په حقیقت کې ماهیت د وجود څرنگوالی دی، که ووايو «دا کاغذ دی»، «زه انسان یم» یا «زه انساني ماهیت لرم»، دلته دا خبره څرګنده ده، چې موږ یوازې په دغه یوه جمله کې د یوې پانې کاغذ او د خپل ځان ټول مشخصات نه شو بیانولی، بلکې د کاغذ او

انسان هغه ستر خصوصيات په پام کې نيسو، چې په ټولو کاغذونو او انسانانو کې شريک دي. دغه ډول خصوصيات د شيانو کلي او ټوليز ماهيت څرگندوي، مگر که چېرې د هر شي او هر فرد ځانگړي خصوصيات په پام کې ونيسو، کلي ماهيت په فردي ماهيت بدلېږي.

اگزيستېسيالېزم لکه مخکې چې ورته اشاره وشوه، د «وجود د اصالت» پرمعنا دی، مگر د سارتر او د هغو د ملگرو له خوا يې معنا «د انسان د وجود له اصالت» سره سمون خوري. په دې اساس د «وجود» د کلمې کوم استعمال چې د اگزيستېسيالېستانو له خوا کېږي، ددغې کلمې له عادي استعمال سره توپير لري، په ورځنيو خبرو اترو کې ونه، کاني، دېوالونه او نور شيان «وجود» لري، خو په اگزيستېسيالېزم کې چې له «وجود» خبره کېږي، هدف ترې د «انسان وجود» دی.

يا په بل ډول اگزيستېسيالېستان وجود د داسې هستې خاصيت بولي، چې خلاق، فعال، متفکر، غوره کوونکي او مسئول وي او موجود له انسان څخه پرته ټولو هغو پديدو ته چې انفعالي هستي لري او د انسان د لاس وهنې منفعل وي او خپله معنا د انسان له بدلون څخه اخلي اطلاق کېږي. په دې توگه په اگزيستېسيالېزم کې «وجود لرل» له «شتوالي» سره يوه شاتنه يا مترادف نه دی.

د څېړونکو په اند، د اگزيستېسيالېزم قوت او اتکا په هماغه ايډيالېزم ده، چې ارتجاعی رومانټېزم ته يې قوت ورکړی دی، د ارتجاعی رومانټېزم هنرمند عقیده لرله، چې احساسات د بهرنيو حقايقو محک دي او د ژوند واقعي مظاهرو ته يوازې هغه مهال پام کېدای شي، چې په داخلي نړۍ او د زړه په جهان کې احساس شي. اگزيستېسيالېست فيلسوف هم عقیده لري، چې زموږ له هستۍ او وجود پرته نړۍ محسوسه او اغېزمنه نه ده او دا موږ يو چې حقيقي نړۍ ته ساه ورکوو... يا په عالم کې د هستۍ سرچينه په خپله موريو.

د «هايډگر» په نظر «د وجود د پېژندلو لپاره فقط يوه لار شته او هغه پخپله انسان دی، انسان يوه داسې کړکۍ ده، چې د وجود پرمخ پرانيستل شوې ده او د وجود پېژندنې لپاره بايد د انسان د وجود ابعاد کشف کړو.»

په همدې بنسټ ټولو اگزيستېسيالېستانو «سورن کې یرکيگارد، کارل ژاسپير، گابرييل مارسل، نيکولای بردايف، مارتين هايډگر، ژان پل سارتر،

البرټ کامو او نورو» پر انسان او د انسان پرهستی. باندې بحث کړې دی. د دوی په اند انسان هغه رود ته ورته دی، چې په هر ځای او هر وخت کې خپل ځانته په خپله لوری او بڼه ټاکي او له دې مخې په نړۍ کې هر نوبت له انسان څخه سرچینه اخلي، انسان په بشپړ ډول خپلواک دی او په بشپړ ډول د خپل ژوند او چارو مسئول دی.

څرنگه چې د اګزیسټنسیالېزم اصلي محور انسان بلل کېږي، نو همدا لامل دی، چې په لوېدیځ کې د دغه فلسفي مکتب پلویانو ته «دهستی د فلاسفه و» نوم هم ورکړل شوی دی.

ددغې فلسفې پلویان پر دوو برخو وېشل شوي دي. په لومړۍ ډله کې کاتولیکان «د مسیحي دین لویه څانګه» یا دین داران شامل دي. لکه: (کارل ژاسپر)، (کې یرکیګارډ)، (ګابریل مارسل) او (نیکولا برادیف) او په دوهمه ډله کې هغه فیلسوفان شامل دي، چې دین ته ژمن نه دي، په دغه ډله کې (ژان پل سارتر) او (مارتین هایدګر) هم راځي.

د دوی دواړو ډلو ګډ نظریات پر انسان او د انسان د ماهیت پر موضوع باندې راڅرخي. دوی وايي: «ترڅو چې بشر کوم عملي اقدام نه وي کړی، ترصفت لاندې نه راځي، ځکه نه بڼه دی او نه بد، هېڅ شی نه دی، یو خالي لوبښی دی، چې وروسته د ژوند په جریان کې په بڼو او بدو پېژندل کېږي، چې لوبښی یې په زهر و ډکېږي او که په شاتو.»

د انسان د پیدایښت او وروسته په نړۍ کې د هغه د رول مسئله د فلسفې په تاریخ کې یو تود بحث دی. فرانسوی فیلسوف «ژان ژاک روسو» ویلي: «انسان آزاد پیدا شوی، خو هر ځای په بند او ځنځیرونو کې دی.»

«هایدګر» ویلي: «د انسان ماهیت دهغه په وجود کې دی.»

او «سارتر» وايي: «د انسان وجود تر ماهیت مخکې دي.»

سارتر د اګزیسټنسیالېزم په استازیتوب ددغې جملې تفسیر داسې کوي: (انسان په لومړي سر کې نه ماهیت لري او نه کیفیت؛ له انسان څخه یوازې هغه وخت «یوشی» جوړېږي، چې وجودي پیدایښت او ارزیابي پیل کړي او د ماهیت او کیفیت خاوند شي.) سارتر یو بل ځای د خپل دغه نظر پخلی کوي او وايي: «لومړی فرد منځته راځي او بیا هغه خپل ماهیت پنخپله ټاکي او د هغه

ټاکنه یا انتخاب په دایمي توګه جریان لري، څرنگه چې د بشر وجود تل په تغیر او تحول کې دی او په دغه تغیر او تحول کې هر فرد لاس لري.»

د اګزیسټنسیالېزم د پېژندنې د تیورۍ موقف دا دی، چې هر یو فرد د خپلې پوهې او معرفت مسئول دی. معرفت له شخصي خبرتیا څخه سرچینه اخلي او د انسان د آګاهۍ، خبرتیا او احساساتو له محتوا څخه د تجربې د محصول په څېر ترکیب مومي. انساني موقعیتونه له عقلاڼي او غیرعقلاڼي دواړو عناصر څخه جوړېږي. د معرفت اعتبار، د هغه ارزښت او معنا د خاص وګړي لپاره ټاکي. د دغه فلسفي مکتب پلویان په دې باور دي، چې پخپله کس باید په خپلې هستۍ او برخلیک پورې اړوندو مسایلو ته ځواب ومومي، په بله وینا هغوی په عین وخت کې د هستۍ د مسایلو لپاره چې د نورو د ځوابونو رد یې په نظر کې نیولی دی، وړاندیز کوي، چې هر وګړی باید په دغو مسایلو فکر وکړي، ترڅو لومړی په نړۍ کې د خپلې هستۍ په اصالت پوه شي او وروسته د خپلو ستونزو او مسایلو په حل برلاسي پیدا کړي. د دوی په نظر د چارو رښتنوالی مخکې له هر څه د ځان پېژندنې او د انساني هستۍ د اصالت درک دی، په بله وینا انسان چې د ټولو شیانو مقیاس او معیار دی، باید خپل انساني وجودي حقیقت هم پر ټولو شیانو مقدم وبولي.

په دې بنسټ «سارتر» وايي: «بشر پرته له کومې مرستې او سند څخه هر وخت او هره لحظه د بشریت په جوړولو مجبور دی.» سارتر د یوه فرانسوي شاعر «پونژ» دغه جمله تائیدوي، چې ویلي وه: «بشر د بشر آینه دی!». سارتر څرګندوي: «بشر ته بنایي چې نوي سرحدونه پرانیزي او له پروني جهان څخه مخکې ولاړ شي.»

سارتر په دې ډول د انسان د مسئولیت او تعهد مسئلې ته ډېر تم کېږي او له ګڼو ټولنیزو نیمګړتیاؤ او ناخوالو ترڅنګ د انسان تر ټولو مهمې دندې ته ګوته نیسي، نوموړی وايي: «موږ په داسې ډول پیدا شوي یو، چې سره له دې چې زیات رنځونه او ستونزې پر موږ راتپل شوې، بیا هم غواړو خپل رول په نړۍ کې په ښه ډول ادا کړو.»

سارتر انسان د خپل ځان او ټولني د جوړولو مسئول ګڼي او وايي، دا موږ یو چې معیارونه او ارزښتونه منځته راوړو. د سارتر په اثارو کې که څه هم د طبیعت کمه یادونه کېږي او کابو ټولې لیکنې یې د ښاریانو لپاره دي، خو د ارزښتونو

د منځته راوړلو د نظريې د ښې پوهېدنې لپاره ان د طبيعت مثال ورکوي. سارتر وايي: «ارزښتونه زموږ له اعمالو څخه را لوزي، هماغه ډول لکه کوم وخت چې په باغ کې قدم وهو او زموږ په راتگ سره مرغان له ونو لوزي.»

سارتر پر انسان باندې د خبرو او نظرياتو په لړ کې په خپله يوه وينا کې اعلان کړه، چې «اگزيستنسيالېزم د هيومانيزم يا انسان پالنې يوه ښه ده!» خو وروسته د نوموړي دغه ادعا له نيوکو سره مخ شوه. افغان ليکوال او د فلسفې استاد «ارواښاد اسد اسمايي» د خپلې ليکنې په يوه برخه کې دغه موضوع داسې بيانوي: «په اروپايي اگزيستنسيالېزم کې ژان پل سارتر د هغه نامتو نماينده دی او هيومانېزم يعنې له انسان سره مينه يې خپل ايډيال گرځولي وه، خو د هيومانېزم اصلي مفکوره، چې کېدای شوی او بايد له انسان سره په عاطفي رابطه ولاړه وي، په يوه لايحل پړاؤ کس تبديله شوه. يو مثال به راوړو، د عاشق او معشوق ترمنځ رابطه د سارتر په نزد د جلا د او قربانۍ رابطې ته ورته ده او د هغه په نظر اصلي گناه په داسې نړۍ کې اوسېدل دي، چې نور هم پکې اوسېږي، د نورو کسانو تحمل، رنج او عذاب دی او بالاخره جهنم د نورو کسانو حضور او موجوديت دی. له دې جهته ويلى شو، چې د سارتر رواني او فلسفي نقطه نظر له هيومانېزم يا بشر دوستۍ سره په مقابل کې واقع دی او د هغه اگزيستنسيالېزم يا هيومانېزم تبليغاتي عنوان دی.»

«استاد اسد اسمايي» د خپلې دغې ليکنې په يوه بل پراگراف کې وايي:

«ژان پل سارتر چې له هيومانېزمه خبرې کوي، د تړلې دروازې قهرمان يې دې نتيجې ته رسېږي، چې دوزخ يعنې تاسې، جهنم يعنې د تاسو او نورو خلکو حضور، يا انسان، انسان ته دوزخ دی او هر انسان بل ته جهنم دی، چې دا طرز فکر له هيومانېزم سره په پړاؤ کس کې واقع دی.»

هداراز يو نور شمېر څېړونکي هم وايي، مخکې له دې چې «سارتر» د اگزيستنسيالېزم خبره راواخلي او هغه د هيومانېزم او بشرپالنې سره غاړه غړۍ وبولي، نوموړي په خپلو مهمو اثارو «کانگې» او «دېوال» کې د بشر د ژوندانه يو تريخ طنز وړاندې کړی دی، چې په هغو کې له هرې خوا د پوچۍ له تصور سره مخامخ دی او په جدي ډول له تاريخي او اخلاقي اميدونو سره اړيکې پرې کوي. سارتر د کانگې اثر په يوه برخه کې ليکلي:

«... د پوچۍ کلمه مې تر قلم لاندې زیږېږي، لږ مخکې مې په باغ کې ونه موندله. ورپسې سترې هم نه وم، اړتیا مې ورته نه وه. ماد شیانو په اړه. له شیانو سره، پرته له کلمو چورت واهه. په سر کې مې پوچي وه، چې نه کوم تصور ته ورته وه او نه کوم آواز ته. بلکې د یوه مړه اوږده مار په خپر مې تر پښو لاندې کېدله... او پرته له دې چې د ویلو لپاره څه وړاندې کړم، پوهېدم چې د خپل وجود کیلی، د خپلو کانگو کیلی او د خپل ژوند کیلی مې موندلې ده. په رښتیا، ټول هغه څه چې کولی مې شوی، وروسته یې پیدا کړم، په همدې پوچۍ پورې اړه لري. بیا هم پوچي د یوې بلې کلمې په خپر راڅرگنده شي، زه له کلماتو سره په جگړه کې یم. هغلته مې یو شی لمس کړل، مگر دلته غواړم د پوچۍ یو مطلق خصلت څرگند کړم... د یوه لیونې خبرې د هغه موقعیت په اړه پوچي دي. په کوم کې چې دی دی، مگر پخپله د هغو د لپوټو په برخه کې پوچي نه دي...»

څېړونکي وايي، په اروپا کې د لومړي او دوهمې نړیوالو جگړو په بهیر کې زیاتره متفکرین له دغه ډول ضد او نقیص احساساتو او نظریاتو درلودونکي شول. چې دا هرڅه له هغو وپرو، بدگومانو، زړه تنگیو، د کرکې او یوازیتوب له احساساتو څخه راپورته شول. چې د جگړو په ترڅ کې یې د اروپایي انسان په «لاشعور» کې رسوب وکړ.

سارتر یوازنی روښانفکره نه دی، چې تر قلم لاندې یې پوچي زوکړه کوي او د ژوند یو له تاوتریخوالي ډک تصویر وړاندې کوي، بلکې د زیاترو قلموالو او متفکرینو برخلیک همداسې دی.

«البرټ کامو» د اګزیسټنسیالېزم یو بل پلوی او د سارتر ملگری ؤ، چې ژوند یې پوچ و باله. د نوموړي لیکنو د «پوچۍ د فلسفې» په نامه شهرت وموند، ده یو داستاني اثر «د سیزیف افسانه» نومېږي. په دغه اثر کې د «سیزیف» په نوم یو سړی، د خدایانو له خوا محکومېږي، چې یوه ډبره د غره سر ته وڅېژوي، خو څنگه چې دی ډبره د غره سر ته رسوي، هغه بېرته راغږي، په ده باندې همداسې ژوند تېرېږي، ډبره د غره سر ته وږي، هغه بیا بیا راغږي، د هغه لپاره د ډبرې هره ذره او د غره هره پرښه یوه دنیا جوړوي، خو سیزیف خپل دغه بې حاصله کار ته دوام ورکوي...

فرانسوی لیکوال «اندره مالرو» د «کامو» ددغه اثر په اړه لیکي: «خدایانو سیزیف په دې محکوم کې، چې ډبره د تل لپاره د غره ترڅو کې وڅېړوي او له هغه ځایه بېرته په خپل وزن سره بېرته راولوېږي. خدایان په دې دلایلو پوهېدل، چې له بې گټې او ناامیده کوونکو کار څخه بل هیڅ وحشتناک عبرت نشته...»

د اګزیستنسیا لېزم لاروی «البرټ کامو» غواړي د سیزف د افسانې له لارې د انسان د ژوندانه یو پوچ او غملېلی انځور وباسي، نوموړی دا پوښتنه مطرح کوي، چې انسان خپل لنډ او یونواخت ژوند په څه تېروي؟ پورته کېدل، بس ته ختل، د ورځې درې یا څلور ساعته په دفتر یا کارخانه کې کار کول، خواړه، سرویس، څلور ساعته کار، استراحت، دوشنبه، سه شنبه، چهارشنبه، پنجشنبه... په دې ترتیب «کامو» هم د سارتر په شان له متضادو احساساتو سره پاتې شوی. ده که څه هم ویلي: «ضروري نه ده، چې هرسړی دې ستر سړی وي، د انسان لپاره یوازې انسانیت بس دی.»، خو دا ټکی هم د تامل وړ دی، چې وایي: «انسان یوازنی مخلوق دی، چې په خپل خلقت باندې ناراضه دی.»

په هر حال د اګزیستنسیا لیکوالو او متفکرینو په اثارو کې ډېر داسې ټکي شته، چې د استاد اسمایي په وینا د دوی له شعار سره په پراخ کس کې واقع دي. د «استاد روهي» په اند د اګزیستنسیا لیستپانو په ادبي او فلسفي اثارو کې «فرد او ټولنه د دوو بېگانه قوتونو په توگه له یو او بل سره مخامخ کېږي، نتیجه څرگنده ده، فرد نه شي کولی، د ټولنیز انکشاف له قانون سره د ټکر په نتیجه کې بریالیتوب ته ورسېږي. البرټ کامو د انتحار وړاندیز کوي، ژان پل سارتر او نور ملگري یې هم فرد په مخصصه او مشکلاتو کې پرېږدي او یا له هغه څخه غواړي، چې شرایط او زمانه د ځان تابع کړي. د اګزیستنسیا لېزم قهرمان یا د یونواخته او پوچ ژوند قرباني کېږي او یا دا چې د ټولنې د عیني قوانینو پرضد مبارزه کوي او په سېلاب کې مخ په پورته لامبو وهي. اګزیستنسیا لیست چې په لومړي سر کې ځان آزاد گڼي، په پای کې له فاجعې سره مخامخ کېږي، د تنهایی او بېگانگی احساس کوي؛ ځکه چې خپل ځان یې په لوی لاس له ټولنې څخه بېگانه کړی دی، په اضطراب او اندېښنو کې ژوند کوي او د اسارت، تهوع او ناامیدۍ په لومه کې نښلي.» «ادبي څېړنې»

په اګزیستنسیالیستو لیکوالو او فیلسوفانو باندې دغه ډول نیوکې کمې نه دي. د داسې نیوکو او ایرادونو پیل د اګزیستنسیالېزم له پیدایښت سره همهاله دی.

«ژان پل سارتر» هم چې هلې ځلې یې ددغه فلسفي مکتب په ټینګښت کې ترنورو روښانه دي، په خپل وخت کې له ګڼو نیوکو سره مخامخ شوی دی. نوموړی پخپله د همغونو نیوکو او مخالفتونو په باب لیکي:

(ځینې وګړي نیوکه کوي، چې اګزیستنسیالېزم خلک ګوښه ګیری او ناهیلې ته دعوتوي، وايي، څنګه چې په دغه فلسفه کې ټولې لارې تړل شوې دي، نو داسې پایله ورڅخه ترلاسه کېږي، چې په نړۍ کې زموږ عمل او اقدام ناممکن دی... دغه ډول نیوکې په ځانګړې توګه پرموږ باندې کمونستان کوي. له بلې خوا په موږ باندې نیوکه کېږي، چې موږ د بشر ناوړه او شرم راورنکو حالاتو ته ګوته نیسو، هرځای له ککړ تیا او کر کېچ څخه پورته کوو او د بشري ژوندانه له خوشالوونکو ښکلاو څخه سترګې پټوو... مسیحیان پر موږ باندې ایراد نیسي او وايي، چې موږ د بشر له واقعیت او د هغو د اقداماتو له جدیت څخه انکار کوو؛ ځکه هغه محال چې موږ له ازلي ارزښتونو منکر شو، نو له «عبث والي» څخه پرته بل هېڅ شی هم نه پاتې کېږي، یعنې هر څوک چې څه وغواړي، ویې کړي، نو بل څوک حق نه لري، له خپل لیدلوري څخه د نورو خلکو اعمال او باورنه محکوم کړي... خو تر ټولو مهم ایراد چې موږ ته متوجه شوی، دا دی چې زموږ ټوله پاملرنه د بشر د ژوندانه له شري او تیارو اړخونو سره بوخته ده. خو ورځې مخکې ما ته یو چا وویل، یوې ښځې چېرته د قهر په وخت کې ناسمې خبرې کړې وې، خو د ښښې د غوښتلو پر وخت یې ویلي وو: هسې نه چې اګزیستنسیالیسته شوې يم!...)

ژان پل سارتر ددغه شان نیوکو په اړه په خپلو ګڼو ویناو او لیکنو کې ځینې ځوابونه ویلي دي، نوموړی د اګزیستنسیالېزم د معرفۍ او د بېلابېلو ایرادونو او مخالفتونو په ځواب کې لیکي:

(اګزیستنسیالېزم له هغې فلسفې څخه عبارت دی، چې د بشر ژوند ممکنوي او له بل لوري دا هم وايي، چې هر عمل او هر حقیقت د انسان د

نفس محصول دي. زموږ فلسفه تر ټولو فلسفو لږ جنجالي، مگر تر ټولو جدي او سخت گيره ده. دا فلسفه د فن لرونکو او فيلسوفانو لپاره ده. مگر بيا يې هم پېژندنه آسانه ده...

اگزيستنسپالېزم د جهان د هغو اړخونو عكاسي كوي، چې نامطلوبې، ناوړه او تاواني وي؛ په دې اساس لومړی بايد د موضوعاتو منفي، تاواني او ناوړه خواوې څرگندې شي، وروسته هغو ته تغير ور كړل شي، د يوه متفكر او ليكوال دنده دا ده، چې د موضوعاتو غلطۍ او بدۍ څرگندې كړي... اگزيستنسپالېزم يوه عمل پلوه هڅه ده. زموږ فلسفه وايي، هر سست عنصره شخص، خپل ځان په خپله سست عنصره كړی دی او هر قهرمان شخص، پخپله له خپل ځانه قهرمان جوړ كړی دی. د سست عنصره شخص لپاره تل دا امكان شته، چې نور سست عنصره ونه ووسپري. همداسې د قهرمان شخص لپاره هم دا امكان شته، چې له قهرمانۍ څخه لاس وويښي. هغه څه چې حساب ورباندې كېږي، يوازې د انسان عمل او مسؤليت دی، چې د هغه شخصيت ټاكي. په دې توگه اگزيستنسپالېزم يوه خوشينه، پرمخ باندې ولاړه او عمل ته هڅونكې فلسفه ده. څرنگه چې وينئ، نه شو كولی دغه فلسفه پر گوښه گيری، بې مسؤليتۍ او پر يوازيتوب غوښتلو باندې متكي فلسفه وپولو. ځكه په دغه فلسفه كې انسان د هغه د عمل له مخې سنجول كېږي او باور لري، چې بشر د خپل برخليک ټاكونكى او جوړونكى دی. له همدې امله د اگزيستنسپالېزم فلسفه له كوشش او عمل څخه د انسان راگرځونكې نه ده، ځكه په زغرده اعلانوو، چې يوازنی شی چې بشر ته د ژوند كولو امكان وربښی، هغه عمل دی...

اگزيستنسپالېزم يوازني فلسفه ده، چې بشر ته وړتيا او شايستگي وربښي. يوازنی فلسفه ده، چې بشر ته د كوم بل مادي شی په توگه نه گوري. تاسې وينئ هر ماتيږياليست «چې وايي ټوله نړۍ مادي ده او همدا ماده ده چې اروايي زېږولې ده» ټولو بشري افرادو او حتی خپل ځان ته د كافي، لرگي او نورو شيانو په شان خطاب كوي، خو موږ غواړو د انسان ماهيت او ارزښت د نړۍ له نورو مادي شيانو څخه رابېل كړو...

دناهیلی. په اړه باید ووايو، چې دغه اصطلاح يوه خورا ساده معنا لري، په اګزیستېنسیالېزم کې موږ يوازې په هغه څه باندې تکیه کوو، چې زموږ له ارادې سره اړه لري او د هغو احتمالاتو په مجموعې باندې تکیه کوو، چې زموږ عمل ممکنوي. کله چې يو انسان څه شی غواړي، نو تل له یوشمېر احتمالي عواملو سره مخامخ دی.

د ساري په ډول زه خپل يوه دوست ته سترګې په لاره یم. دغه دوست مې يا په موټر کې راځي او يا په اورګاډي کې. دلته زما هیله او امیدواري زما د دوست د رارسېدلو په ټکي ولاړه ده، چې ګواکي پرته له کومې حادثې څخه به موټر يا اورګاډی راورسېږي او زما دوست به ترې رابنګته شي. زه دلته د امکانونو په دایره کې قرار لرم. مګر ترهغه ځایه کولی شم، دغه امکانونو ته هیله من ووسم، چې په دقیق ډول زما د عمل په احاطه کې راشي. خو که چېرې په بشپړ ډول زما د عمل له احاطې څخه ووځي، باید له هغو څخه خپله هیله او امید پرې کړم، ځکه هېڅوک نه شي کولی، نړۍ او نړۍ امکانونه زما له ارادې سره برابر کړي...

اګزیستېنسیالېزم له ګوښه گیرۍ او راحت طلبۍ سره مخالفت لري. سستي او ګوښه گیري د هغو کسانو لاره ده، چې وايي: هغه څه چې زه یې نه شم ترسره کولی، نور خلک کولی شي ترسره یې کړي. اګزیستېنسیالېزم ددغه ډول فکر په مقابل کې پاڅون کوي، ځکه باور لري، چې واقعیت له عمل څخه پرته نه رامنځته کېږي، حتی تردې هم مخکې ګام اخلي او وايي: بشر له خپلې طرحې څخه پرته بل هېڅ شی هم نه دی، بشر چې کله خپلو طرحو ته تحقق وروښيي، هېڅ شی دی او په دې ډول بشر له خپل ژوند او دخپل ژوند د اعمالو له مجموعې پرته بل هېڅ شی نه دی...

د اګزیستېنسیالېزم لومړنۍ هڅه دا ده، چې انساني افراد د هغه اختیار، مسؤلیت او څښتنوالي ته وادار کړي، چې په خټه کې لري یې. په دې ډول موږ چې کله وایو، بشر دخپل وجود مسؤل دی، منظور مو دا نه دی، چې ووايو انسان دخپل ځانګړي فردیت مسؤل دی، بلکې وایو، هر فرد د بشریت د ټولو افرادو پر وړاندې مسؤل دی...

موږ هېڅکله د یوه هنري اثر د عبث والي په اړه خبرې نه کوو، کله چې موږ د «پیکاسو» له کومې یوې هنري تابلو څخه خبرې کوو، هېڅکله دا ادعا نه کوو، چې هنرمند کوم عبث او بې ځایه کار کړی دی؛ موږ په ډېره ښه توګه دغه ټکی ته اشاره کوو، چې پیکاسو یې خپله تابلو داسې انځور کړې، چې د انځورونې پرمهال پخپله دده روحیه همدغسې وه. لکه همدغه تابلو. موږ د اخلاقو په باب هم داسې نظر لرو، د هنر او اخلاقو ترمنځ شریک ټکی دا دی، چې په دغه دواړو مواردو کې موږ له ابداع او جوړونې سره سروکار لرو... ځینې وایي، چې موږ باید پښې له خپل څرې څخه اوږدې نه کړو، هر کار چې د پخوانیو زړو رواجونو له دایرې څخه بهر وي، هسي خیال پلو دی...

تجربو ښودلې انسان همپشه د بدمرغۍ او پستۍ په لوري زور کوي... څوک چې دغه ډول منفي او غموونکې کلمې په ژبه راوړي، دا هغه خلک دي، چې هغوی «بشریعی همداسې» مفکورې ته ترجیح ورکوي. په حقیقت کې همدغه ډول خلک دي، چې اګزیستنسیا لېزم ته یې د یوې توري او غموونکې مفکورې نوم ورکړی دی. اګزیستنسیا لېزم په زغرده اعلانوي، چې بشریعی تشویش او اضطراب. ددغې جملې مفهوم دا دی، کله چې بشر خپل ځان مسؤل او ملتزم وباله، هغه بیا د یوې ځانګړې اندېښنې په لړ کې پوهېږي، چې بشر نه یوازې هغه دی، چې خپل موجودیت او د ژوند لار غوره کوي، بلکې تر دې وړاندې داسې قانون او روش غوره کوونکي هم دی، چې په خپل انتخاب سره د بشری ټولني لوری ټاکي...

د اګزیستنسیا لېزم نهضت که څه هم په فلسفه پورې اړه لري، خو پر ادبیاتو یې هم زیات اغېز شیندلی دی. په ادبیاتو کې د اګزیستنسیا لیستي افکارو راوړنه او انځورونه تر بل هر هېواد نه زیاته په فرانسه کې وشوه. ژان پل سارتر خپل ګڼ افکار د ادبي اثارو په چوکاټ کې څرګند کړل او البرټ کامو هم خپله فلسفه د ادبیاتو په ژبه بیان کړه، له همدې امله ځینې پوهان وایي:

«د فرانسې اګزیستنسیا لېزم د پنځول شوي پرځای، زیات اقتباس شوی دی او د فلسفې په تاریخ کې چندان ځای نه لري.»

خو په فرانسه کې د اگزیستېنسیالېزم جالب ټکی دا دی، چې ادبیاتو ته یې یوه نوې څېره وېښله او تر ټولو مهم دا چې دغه نهضت وکولی شول، هغه فاصله چې د ادبیاتو او فلسفې ترمنځ وه، له منځه یوسي. همدالامل ؤ، چې اگزیستېنسیالیست لیکوال لکه ژان پل سارتر، البرت کامو، سیمون دوېوار او نورو په خپل وخت کې له ستر ادبي شهرت څخه برخمن شول. سارتر او کامو خو د ادبیاتو په برخه کې د نوبل جایزې د گټونکو په ډله کې راغلل.

څېړونکي وايي: په اگزیستېنسیالیستي ادبیاتو کې انسان د ابدی موجود او د ماورالطبعه وجود په شان ځلېږي، چې د زمان او مکان او د اجتماعي چاپېریال له اغېزو څخه وتلی وي. د انسان کړاوونه له مادي محرومیتونو، اجتماعي فشارونو او فکري اختناقونو څخه پيدا نه، بلکې دده د خپل تن او وجود مولود دي. د اگزیستېنسیالیستي ادبیاتو بله خاصه دا ده، چې په هغو کې همېشه د ژوند په ډگر باندې د مرگ سیوری خپوروي، ددغه مکتب لیکوال نشي کولی، چې په ژوند کې یو ژور مفهوم ومومي او د انسان خلاقه کوششونه د مرگ نه د ډار د کمولو موجب وگڼي. د مرگ تجلیل او لمانځنه، هغه د ژوند د تقدیر ټاکونکي په حیث گڼي او له دې امله هغه ډار ته صوفیانه او روماتیک رنگ ورکوي، چې له مرگه یې لري، دا ځکه چې هغه مهال جهاني جگړو لوېدیځ لږزولی او ځورولی ؤ، نو په دې اساس یې ددغه مکتب پیروان له مرگ سره دغه ډول رابطې ته رابللي وو.

د اگزیستېنسیالیستو لیکوالو په اثارو کې د انساني ژوند گڼ ناسم اړخونه تصویرېږي او حتی تردې چې ځینو لیکوالو یې ټول ژوند یو پوچ او بې معنا کشمکش بللی او انسان ته یې پکې د یوه خپلواک، خو وارخطا او اندېښمن موجود خطاب کړی دی.

د دوی په اند، په نړۍ کې آزادي او خپلواکي یو وجداني شی ده، نو د وجدانونو تعداد نړۍ منحوسه کړې او ددې سبب کېږي، چې زه همېشه په اضطراب کې یم، عشق او همکاري مې په ناامیدی اوږي، نو له دې امله «خپله کېدل او نور کېدل» چې د ژوند ضروري او ارضي خاصیت دی، د دایمي وارخطایۍ سبب کېږي.

د اگزیستېنسیالیستو لیکوالو په منځ کې «سارتر» هغه څوک ؤ، چې له خپلو فلسفي او فکري تمایلاتو ترڅنګ یې په ادبیاتو کې د تعهد، التزام او د ځان

مسئول بللو پلوي توب کاوه، خود دده دغه مفکورې د يوشمېر ادیبانو له نیوکو سره مخ شوې، له دې امله سارتر په ۱۹۴۵م کال د «نوي عصر» په نوم د يوې مياشتنۍ بنسټ کېښود. ده د دريو کلونو په اوږدو کې دغې مياشتنۍ ته د ادبیاتو د تعهد او ماهیت په اړه مقالې وليکلې، چې وروسته د «ادبیات څه شي دي؟» په کتاب کې راټولې او چاپ شوې.

په دغه کتاب کې د ادبیاتو په اړه يو تيوريک بحث شوی دی. د سارتر ددغه اثر له محتوا او نظریاتي اړخ سره ځینې لوستونکي ډېر موافق نه دي، خو په هغه کې د سارتر د افکارو ژورتیا، د معلوماتو پراختیا او د سبک ښکلا د ټولو له خوا د منلو او ستایلو وړ دي.

سارتر ددغه کتاب او نورو لیکنو له لارې، تر هرچا زیات د لیکوال د مسئولیت، رسالت او ژمنتوب په باب خبرې کړې دي، د ښاغلي اکبر کرگر په اند: «نوموړی له دوهمې نړیوالې جگړې وروسته په روښانفکره ټولنو کې د ادبي تعهد او مسئولیت مسئله وغځوله او ددې لپاره چې هغه ته فلسفي بستر ورکړي، نو د ادبیات څه شی دي؟ اثر یې وليکه، نوموړي په خپل اثر کې آزادي، عمل او مسئولیت سره موازي او برابر بولي، د هغه په نظر لیکوال څرنگه عمل کوي؟ هغه ځواب وايي، چې د لیکلو له لارې عمل کوي... او نړۍ او چاپیریال بدلوي.» سارتر لیکي: «په وږې نړۍ کې د ادبیاتو مفهوم څه شی دی؟ ښايي ووايو چې ادبیات د اخلاقو په څېر کلیت او ټولیز کېدو ته اړتیا لري، که لیکوال غواړي لوستونکي یې ډېر وي، ښايي د خلکو په کتار کې ودرېږي، یعنې د دوو میلیار دو وږیو خلکو په کتار کې، که نه د یوې ځانگړې او ممتازې طبقې په خدمت کې به وي او له همدې ممتازې طبقې سره به په زبښاک کې شریک وي.» «د ورېښمو ټول، عبدالغفور لېوال»

د سارتر او په مجموع کې د ټولو اگزیسټنسیالیستو لیکوالو سبک او ادبي تگلارې که د نړۍ په سطحه سل په سلو کې پلویان نه دي پیدا کړي، لږ تر لږه په بېلابېلو هېوادونو، ژبو او فرهنگونو کې یې ځینې ادیبان او روښانفکران اغېزمن کړي دي. حتی که چېرې موږ د افغانستان معاصر ادب ته نظر واچوو، داسې ادیبان او روښانفکران لرو، چې د سارتر او نورو اگزیسټنسیالیستو لیکوالو له اثارو او افکارو سره اشنا وو او لږ او ډېر یې ترې اغېز مندلی دی. د ساري په توگه زموږ په هېواد کې پوهاند ډاکټر بهاولدين مجروح هغه څوک ؤ،

چې په فلسفه پوهېده، رواني او فلسفي اثار يې ليكلي او د خپل شهکار اثر «**حائاني بنامار**» پيل يې د سارتر له يوې کيسې او يوې جملې څخه کړې دی. د پوهاند مجروح ددغه اثر پيل داسې دی:

«داسې وايي
چېرته لرې يولوی ښار و
په دې ښار کې اوسېده يولوی سړی هم
د ولس په هونښارانو کې هونښار و
سوچ وهل، فکر کول يې کسب او کار و
د جهان او ژوند رمزونو لټول ده
په دفتر و. په اوراقو، کتابو کې
يوه ورځ د ورځ يې داشاتته بيان کړو:
تر کوم وخته چې دا ځمکه دا اسمان وي
تل دهر انسان دوزخ به بل انسان وي»

په پورته کرښو کې له «لوی سړي» څخه د پوهاند مجروح موخه «ژان پل سارتر» دی او يوه ورځ يې چې کوم بيان کړی، هغه هم د سارتر وينا ده. د پښتو ادب د تکړه شاعر او څېړونکي عبدالغفور لېوال په اند: (مجروح غواړي، خپل تيزس او فلسفي وړاندیز د اگزیسټنسيالېزم د نامتو استازي فرانسوي ژان پل سارتر د مشهورې مقولې «تل يو انسان د بل انسان دوزخ دی» په وړاندې ودروي. مجروح ټينگار کوي، چې د انسان لپاره د هغه خپل نفس دوزخ دی، له دې ځايه وروسته شاعر د خپل وړاندې شوی تيزس د زيات لپاره د افسانې په چوکاټ کې د ننه د انسان اروايي منځ ته ننوځي. نفس د يوه بنامار په توگه تمثيولي او دا ښيي، چې دغه بنامار څنگه د شعور او يا تحت الشعور په ساحه کې منځته راځي، وده کوي او دومره پرمخ ځي، چې په خپله د شعور څېښتن «انساني اروا» په بنامار بدلوي.) «د ورېښمو تول، لېوال»

موږ که د پښتو ادب په زېږه لمن کې په کوم بل فلسفي ليکوال يا شاعر پسې سترگې اړوو، نو تر ټولو لومړی مو «غني خان» تر سترگو کېږي. د پښتو ادب څېړونکو غني خان په بنسټيز ډول د فکر شاعر بللی دی او هغه هم د فلسفي فکر، غني خان خپله فلسفه د شعر په چوکاټ کې وړاندې کړې ده. دده د فلسفې مرکز

هم د اگزیستنسیا لپزم غوندي «انسان» دی او په انسان کې د انساني ژوند او مرگ فلسفه.

غني خان هم پر خپلو اسلامي او پښتني ارزښتونو پوهېده او هم پر اگزیستنسیا لپزم. همدا لامل دی، چې دده شعر که هرڅومره اگزیستنسیا لپزم ته نږدې هم شي، بيا هم د خپلې ټولني رنگ او بوی نه بایلي.

موږ ددغه نامتو فلسفي شاعر «غني خان» ځينې شعرونه او خبرې د اگزیستنسیا لپزم د نوموتې استازي «ژان پل سارتر» له ځينو افکارو او خبرو سره د موضوع د نږدېوالي له مخې راوړو:

سارتر وايي:

«انسان د انتخاب حق لري او کولی شي، له امکاناتو څخه په استفادې سره

خپل ځان له خپلو هدفونو او ارمانونو سره عيار کړي.»

«يو ازې زه يم، چې د يوه شي ښه والی او بدوالی څرگندوم.»

«د بشر جوړونکی په خپله بشر دی.»

غني وايي:

«او ما ځان له ساز کړ پخپله جوړ

د خپل خوب نه، د خيال نه

د خپل غم نه، د مستی نه

د خپل ټول نه، د خپل تال نه

او ما ځان له يار کړ پخپله جوړ

د خپل سوز نه، دارمان نه

د خوبونو نه، درنگونو نه

د گلونو نه، د خزان نه

او ما ځان له غم کړ پخپله جوړ

د خندا نه، د خوشالی نه

د وصال نه، د خمار نه...

او ما ځان له ژوند کړ پخپله جوړ

داميدنه، درښانه

د تيارو نه، د ښېرو نه

د غمو نه، د سودا نه

ژان پل سارتر

او ما حآن له مرگ کر، پخپله جوړ
د ژوندون نه، دمستی نه
د سپرلي نه، د ژېړو گلونو نه
د لالونو نه، د حوانی نه»

سارتر وايي:

«هستی او نېستی د یو او بل په مقابل کې دوی مترادفې خبرې دي او په
بنکاره یو له بل سره مخالفې دي؛ خو داسې نه ده، ځکه نیستی او نشتوالی
د هستی او شتوالي په وجود کې ده، که چېرې هستی نه وای، نېستی به
هم منځته نه وای راغلي.»

غني وايي:

«مرگ او زندگي یوه ده، غم او خوشالي یوه
ژوند چې چېرته نه وي، مرگی چا هلته لیدلی»

سارتر وايي:

«انسان په دې نړۍ کې تنها او لاجاره دی، بېکانه او اجنبي دی، خو که چېرې خپل
حالت ته اندېښمن او مضطرب شي، نو د لاجاری او بېگانگی احساس یې نور هم
زیاتېږي.»

غني وايي:

«وروره دی دا جهان، یومکان دفنا
ورته مه کړه ژړا، ورته مه کړه ژړا
دی یو خوب دا ژوندون، دا حوانی یوه نشا
ولې خسې په ژړا، ولې خسې په ژړا»

سارتر وايي:

«دوزخ یعنی تاسې
جهنم یعنی د تاسو او یانورو خلکو حضور
یا انسان، انسان ته دوزخ دی
او هر انسان ته بل انسان جهنم دی»

غني وايي:

«دې گوگل کې مې دننه
هم دوزخ دی، هم جنت...»

دې گوگل کې مې دننه
هم دنیا ده، هم عقبا
دا هم لاره، هم کاروان دی
هم تدبیر دی، هم قسمت
پروت په دې کې ټول داستان دی
د جزا او د سزا»

سارتر وايي:

«ليکوال او شاعر دواړه له ژبې سره، سروکار لري، خو د دواړو چلند بېل دی... داسمه ده، چې نثر لیکونکی يې هم ليکي او شاعر يې هم ليکي؛ خو د دواړو ډولونو د ليکلو ترمنځ توپير موجود دی. گڼه وجه يې يوازې د لاس خوځښت دی، چې کلمات پرې ليکي، پردې سربېره، دده نړۍ او د هغه بل سره جلا دي. هغه څه چې د يوه چا لپاره رښتوني دي، د بل لپاره نه دي...»

غني وايي:

«زما خيال دی، چې په ژوند کې د يوه شاعر مرام او هدف له يوه مبلغ او ملا څخه بيخي جلا او بل شان دی... يو شاعر بايد د فکر او خيال، قول او عمل په ډگر کې د ښکلا او ښايست عبادت وکړي او انسان دې ته مجبور کړي، چې هغه د خپلو خواهشاو له گندگيو څخه خپل مخ د خپل باغي عدن خواته واړوي. دا کار په پند او نصيحت نه شي کېدای، زما هغه خلک بد ايسي، چې ما ته نصيحتونه کوي.»

سارتر وايي:

«د شعر حکم يو ډول لوبه ده، چې هر چا بايلوه، نو گټونکی يې شو، اصیل شاعر هغه دی، چې ددې لپاره چې وړونکی شي، ماتې که د مرگ په بيه هم وي مني يې... مور انسان ته په تراژديک ليد گورو، تراژديک ليد او شاعرانه ليد سره يوشی دی.»

غني وايي:

«ترکومه چې په ژوند کې د عذاب او مصيبت، درد او غم تعلق دی، نو زما خيال دی، د ښکلا د تخليق لپاره د هغې قسمت ادا کول لازم دي، هريو شاعر او فن کار د بورنونيکی قسمت ادا کوي او په دوی کې يو څو کسان خوشبخته وي، چې د ښکلا او دلربايۍ يو شاخکی راپيدا کړي. د هنر،

ښکلا او دلربايي د منعخته راوستو لپاره، ته بايد چې د ژوند درد و غم ته ورمخامخ شي.»

سارتر وايي:

«د شاعر هدف دا نه دی، چې ماتې او شکست نړيوال مسير ته داخل کړي. حقيقت دا دی، چې د هغه سترگې يوازې ماتې او تباهي ويني، شاعر يوازې د ماتې سندر نه وايي، بلکې د ماتې په ليدو سره له هغه تېرېږي او په بل اړخ کې د انسان له ماتې خوړونکي ذات سره مخامخ کېږي او پخپله يوه شېبه کې د انسان د ژوندانه يوه شېبه احساسوي.»

غني وايي:

«شاعر د خپل ماحول غلام وي، دده مثال د يوه داسې حيوان دی، چې د هغو پر وجود خرمن نه وي؛ که هسې لږ د اغزي خوکه وروړې، نو په کړيکو ځان وژني او که هسې لږ آرام ورشي، نو د خوشالي نه بې هوشه کېږي.»

د پښتو ادب په معاصرو فلسفي شاعرانو کې يو بل وتلی شاعر «هاشم بابر» دی. هاشم بابر د پښتو نوې شاعرۍ په نړۍ کې د ځانگړي سبک او اسلوب خاوند دی، دده په ټوله شاعرۍ باندې د غني خان غوندې د فلسفي رنگ راخپور دی. څېړونکو هاشم بابر ته په پښتو ادب کې د وجودي فلسفې يا اگزيستنسيالېزم د استازي خطاب کړی دی. نامتو شاعر «غني خان» د هاشم بابر په يوې شعري ټولگې «سيوري» باندې سرريزه کښلې، غني خان ددغې سرريزې په يوه برخه کې ويلې: «که په يورپ کې سارتر ددې فلسفې پيغمبر دی، نو په پښتو کې يې هاشم بابر خليفه دی.»، په خپله هاشم بابر د غني خان ددغې وينا په هکله ويلې: «د سارتر فلسفه او ادبي ليکونه، ما د غني خان ددې ليک نه پس لوستي دي. کېدی شي، چې خپلې زمانې مور دواړه هم په يوه غم اخته کړي يو.»

هاشم بابر د خپل ځان او خپل شعر په اړه ويلې:

«زه له فناه نه ډېر وېرېم او زما په شاعرۍ کې د فناه وېره ډېره غلبه ده.»

د بابر دا خبره د اگزيستنسيالېزم د يوه بل استازي «البرټ کامو» له دغې وينا سره اړخ لگوي، چې وايي

«دانسان عظمت په دې کې دی، چې پوهېږي مې به شي.»

او «سارتر» وايي:

«له مرگ او لوږې څخه په دايمي توگه د خطر احساس، انسان ته د ژوند

حق او معنا ورپېژني.»

هاشم بابر له خپل پيدا ايښت څخه د راپيداشويو وپرو تصوير د خپل شعر په خو

کړنو کې داسې راوړي:

«دا وېرې ترهې چې په مور او سپرې

دغه جوړ ځکه چې بې ځايه يو

نه مېلماننه يو نه پر او لرو

پښې په گړنگونو ږدو

ددې گنگو سو نه به خلاص څنگه شو

څنگه به بچ شو»

او بل ځای وايي:

«نه لاس وهلی شم، نه پښې، لوڅو و نغښتی يم»

مرگی په ژوند وينم، نصيب داسې راوستی يم»

سارتر وايي:

«انسان د خپل وجود په جال کې نښتی دی او په بيخي بې مطلبه دنيا کې

اوسي، خو له دې سره سره له خپل وجود څخه تېښته نه شي کولی.»

خو هاشم بابر له سارتر څخه په دغه ځای کې لاره بېلوي:

«يولوی جهان راکې بې تابه اوسي

خدایه! څه دې له معامله خو وکړه»

او يا:

«زه هاشم په ځان کې شته هسې او سپرم

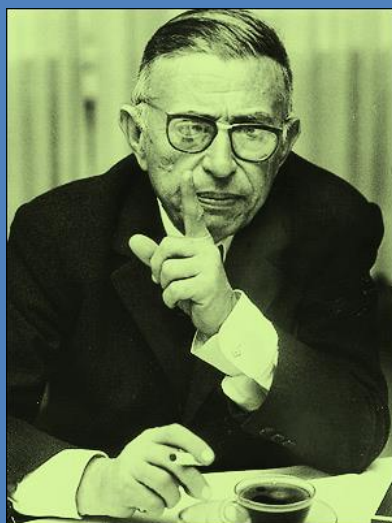
چې زخمونه مې يې سره دي له رخساره»

نه غوارم ته تاته ووايم
چې څومره مينه درسره لرم
مينه داسې شي نه ده
چې په ويلو څرگنده شي
(سارتر)

وگړي د خپلو کمبوديو په اندازه
نور وگړي آزاروي...
(سارتر)

نړۍ د بې عدالتۍ سيمه ده
که چيرې يې منې
په جرم کې ورسره
شريکېږي او که چيرې
غواړي بدله يې کړي
په جلاد باندې بدلېږي.
(سارتر)

د سارتر لنډې ويناوې

کله چې يوازې شو
د ملگري په لټون کې وو
کله چې ملگري پيدا کړو
بيا يې د عیبونو په لټون کې وو
او کله چې يې له لاسه ورکړو
بيا يې په خاطر او يا د نو پسې ستړي وو.

«سارتر»

★ ★ ★

يو انسان د نورو انسانانو شمېره ده او په همغه اندازه ارزښت لري، لکه نور
انسانان چې يې لري. «سارتر»

★ ★ ★

شله گي چې تر آزاره ونه رسېږي، «پارونه او پوهونه» ده، خو که چېرې د
آزار تر بریده ورسېده، «شکنجه» ده. «سارتر»

★ ★ ★

زه له هغو قربانيانو څخه نفرت کوم، چې خپلو محکومونکو ته احترام
لري. «سارتر»

★ ★ ★

له ټولو سره مې وفا وکړه او له هېچا څخه مې د وفا تمه ونه کړه، په دې
ډول ډېر آرام وم. «سارتر»

★ ★ ★

نړۍ د بې عدالتۍ سيمه ده، که چېرې يې منې، په جرم کې ورسره
شريکېږې او که چېرې غواړې بدله يې کړې، په جلا د باندې بدلېږې.

«سارتر»

★ ★ ★

هغه ایمان چې یوازې په یوه وسوسه او یوه زمزمه ضعیف شي، ایمان نه، بلکې یو خیال او سراب دی. «سارتر»

★ ★ ★

زموږ خوی، چلند او کره وړه، زموږ په فکر پورې اړه لري، هېڅوک نه شي کولی، په موږ کې د موږ د فکر خلاف چلند، خوی او کره وړه رامنځته کړي. «سارتر»

★ ★ ★

سیاست یعنې ځان لوړ گڼل او نور خلک خپل دغه باور ته وادارول.

«سارتر»

★ ★ ★

کله چې موږ وایو، چې بشر په خپل انتخاب کې آزاد دی، منظور مو دا دی، چې له موږ څخه هر یو، هر هغه څه چې غواړو یې، په آزادانه ډول یې انتخابولی شو. «سارتر»

★ ★ ★

خبره دا نه ده، چې یو شی له منځه ځي، کوم څه چې له منځه ځي، د هغو یاد هم له منځه ځي. «سارتر»

★ ★ ★

بنایي تر ټولو لویه ستونزه دا وي، چې ژوند لکه څنګه چې موږ پېژانده، هغه پای ته رسېدلی دی، خو تراوسه داسې څوک نشته، چې وپوهېږي، چې څه شي یې ځای نیولی دی. «سارتر»

★ ★ ★

زه هغه وخت آزاد یم، چې د نړۍ ټول وګړي آزاد وي، ترڅو چې په نړۍ کې یو کس هم اسیر وي، آزادي بې معناه ده. «سارتر»

★ ★ ★

هغه څه چې بشر ته د ژوند کولو امکان وربښي، عمل دی. «سارتر»

★ ★ ★

ادبیات بنایي ونه شي کولی، د جنګ او وینو تویولو مخه ونیسي، بنایي یو ماشوم هم له مرګه ونه شي ژغورلی، مګر داسې څه کولی شي، چې نړۍ ورباندې فکر وکړي. «سارتر»

★ ★ ★

انسان د خپل ځان په ساتلو او پاللو باندې مجبور دی. «سارتر»

★ ★ ★

ترڅو چې په بشپړ ډول ډاډمن نه شم، هیله او امید له لاسه نه ورکوم.

«سارتر»

★ ★ ★

هغه څه چې له سړي څخه یو سست عنصره انسان جوړوي، له عمل څخه

تېښته او تسلیمېدل دي. «سارتر»

★ ★ ★

بشر ترهغه وخته پورې بې ارزښته دی، ترڅو چې یې خپلو طرحو او

فکرونو ته واقعیت نه وي ورکړی. «سارتر»

★ ★ ★

انسان یو تېری کوونکی ژوی دی او د هرشي چې علاقه من شي، په هغو

باندې یرغل کوي، د انسان زړه د یرغل او تجاوز ټاټوبي دی او هره

علاقه او سلیقه یې له یرغلیز خوی څخه پیروي کوي. «سارتر»

★ ★ ★

که چېرې نه شې کولی، له پسرلي څخه خوند واخلي، دا په دې دلیل نه

کېږي، چې نور خلک دې هم ترې خوند وانهخلي. «سارتر»

★ ★ ★

کله چې هیله او امید مري، کله چې د هیلې او امید کوچینی امکان هم

له لاسه ورکوو، نو د هیلو او امیدونو څخه تشته فضا په خیالونو،

ماشومانه فکرونو او له حقیقته په لیرې کیسو باندې ډکوو او دا ټول د

خپل ژوند د دوام لپاره. «سارتر»

★ ★ ★

هېڅکله په هغه لار مه ځه، چې پای یې درته څرگند نه وي. «سارتر»

★ ★ ★

که چېرې تفاهم او پوهاوی نه وي، دوستي منځته راتله، خو مینه او

محبت نه. «سارتر»

★ ★ ★

هر هنري اثر، یو ناواقعي امر دي. «سارتر»

★ ★ ★

کله چې د انسان کومه اړتیا رفع شي، بیا نو داسې فکر کوي، لکه هغه اړتیا چې نور هېڅ مفهوم نه لري. «سارتر»

★ ★ ★

د ژوند د جگړې پر وړاندې، ماشومان او سپین بېړي په یوه لیکه کې ولاړوي. «سارتر»

★ ★ ★

انسان هغه مهال له خپله ځانه د رضایت احساس کوي، چې کله کوم ښه کار ترسره کوي. «سارتر»

★ ★ ★

په خوب او خوراک کې اندازه او اعتدال په پام کې نیول، له ژوند څخه د خوند اخیستلو بنسټ جوړوي. «سارتر»

★ ★ ★

ټول ښکلي او منلي شیان چې وینې یې، ذهن ته یې وسپاره، ترڅو د تل لپاره له تاسو سره پاتې شي؛ دا ځکه کوم وخت چې دغه شیان نه وي او یا نشته شي، ته به یې وینې او له تا څخه به نه وي ورک شوي. «سارتر»

★ ★ ★

مورتل باید اخلاق جوړ کړو او ارزښتونه وپنځوو. «سارتر»

★ ★ ★

ټول وایي، هیله، هوس او ارمان د ځوانانو لپاره گناه نه ده، خوزه وایم، چې ان د زړو او سپین بېړیو لپاره هم نه ده. «سارتر»

★ ★ ★

هېڅ داسې دقت نشته، چې گټه او بریا دې ونه لري. «سارتر»

★ ★ ★

انسان په دغې نړۍ کې یوه نابلل شوي مېلمه ته ورته دی، چې عدم او نېستي یې ترڅنګ قدم وهي او د برخلیک او سرنوشت سیوری یې هره شېبه پر سر تاوېږي. مورديوازي د خپل ژوند، بقا او شته والي پیروي کوو او نوره نړۍ راته بې مفهومه ښکاري. «سارتر»

★ ★ ★

بشرد ارزښتونو منځته راوړونکی دی. «سارتر»

★ ★ ★

تاریخ کوم خود کاره او بې موټروانه ماشین نه دی، تاریخ په یوازې سر
استقلال نه لري، بلکې تاریخ همغه شی دی او همغه شی کېږي، لکه مود
یې چې غواړو. «سارتر»

★ ★ ★

رقابت پر خپل ځای او رفاقت پر خپل؛ دا دواړه یو د بل مانع نه دي.

«سارتر»

★ ★ ★

له اسمانه ځمکې ته را اورېدل، عجیبه نه دي، له ځمکې څخه اسمان ته
اورېدل عجیبه دي. «سارتر»

★ ★ ★

نیکی مود د زړه په ژورو کې او حقیقت مود د ادراکو په مبهمو زاویو
کې ځای لري. «سارتر»

★ ★ ★

له مرگ او لوږې څخه په دایمي توگه د خطر احساس، انسان ته د ژوند
حق او معنا ورپېژني. «سارتر»

★ ★ ★

هر څومره چې ژوند سختېږي، هغومره اسانه کېږي هم. «سارتر»

★ ★ ★

خلک له هر شي څخه خبرې کوي، په ځانگړې توگه له هغه شي څخه
زیاتې خبرې کوي، چې نه ورباندې پوهېږي. «سارتر»

★ ★ ★

آیا هغه څوک چې اطاعت او گوښه گیري د پرمختگ لامل بولي او په
ژوند کې د هېچا ځواب نه شي ویلی، د آزادی خوی په خپل ځان کې نه
وژني؟ «سارتر»

★ ★ ★

هغه څوک چې ډېره بېړه لري، بنایي ژور سپړي...
خوله ډېرې ستومانی سره. «سارتر»

★ ★ ★

بشر باید هره لحظه خپل ځان جوړ کړي. «سارتر»

★ ★ ★

«ارزښت» له دې پرته بل څه نه دی، دا موديو چي په ارزښت مو منلی دی
او هغه ته معنا ورکوو. «سارتر»

★ ★ ★

بنايي ستاسې «نن» په «پرون» بدل شي، مگر امکان لري، ستاسې
«سبا» هېڅکله «نن» نه شي. «سارتر»

★ ★ ★

که چېرې غواړئ د منډو وهلو له لارې ځانوژنه وکړئ، لومړی باید په ښه
ډول منډې وهل زده کړئ. «سارتر»

★ ★ ★

ستاد نن غیرت، ستاد اولادو او هېواد د سباني نېکمرغی ضامن دی.
«سارتر»

★ ★ ★

انسان د هغو څه مجموعه نه ده، چې دی یې لري، بلکې د هغه څه مجموعه
هم ده، چې لا تراوسه یې نه لري، خو د درلودلو توان او ارمان یې لري.

«سارتر»

★ ★ ★

بشر خپل هدف د خپل ځان د ننه نه، بلکې له خپله ځانه یې د باندې لټوي.

«سارتر»

★ ★ ★

انسان باید دا خوی واخلي، چې په لږ شي هم ځان خوشاله کړی شي، که
چېرې لږه غوښتنه ولری، په لږو شیانو خوشاله کېږی. هرڅومره چې خپلې
اړتیاوې راکمې کړئ، هغومره به دې د ژوند چارې سمې او منظمې شي.

«سارتر»

★ ★ ★

له عمل او چلند پرته، بشر هېڅوک دی. «سارتر»

★ ★ ★

قلم چې هر ډول وغواړې خوځي. اصلي خبره داده، چې څنگه، د چا لپاره
او څه ډول یې خوځوي. «سارتر»

★ ★ ★

دوزخ له کومه ځایه پیل کېږي؟ له بندګۍ او اسارت څخه؛ له جنگ او وینې توپولو څخه او له هغو قوانینو څخه چې له موږ څخه آزادي او خپلواکي تروپي. «سارتر»

★ ★ ★

استعداد ذاتي او غريزي دی، مګر د ژوندانه په اوږدو کې د هغو په اندازه باندې زیاتونه کېدلی شي. «سارتر»

★ ★ ★

که چېرې هڅه او کوشش نه وای، بشر به د خپل تمدن څرک هم نه وای لیدلی. «سارتر»

★ ★ ★

انسان نه شي کولی، همپشه نرم ووسي، کله ناکله د شخۍ او تندی شپه هم لري. «سارتر»

★ ★ ★

زموږ ارزښت په دې کې دی، چې په ژوند کې څه ډول انتخاب کوو.

«سارتر»

★ ★ ★

بشر د خپلو اعمالو له مجموعې او د خپل ژوند له کشمکش پرته بل هېڅ شی نه دی. «سارتر»

★ ★ ★

په ادبیاتو کې دا هیله مه کوئ، چې همپشه دې یوه کلیمه، یوه معنا ورکړي. «سارتر»

★ ★ ★

په نړۍ کې بشپړه نېکمرغي وجود نه لري، خو ځینې وخت یې نښې نښانې رامعلومېږي. «سارتر»

★ ★ ★

که چېرې کومه مینه او محبت ځان د انسان په عمل او چلند کې راڅرګند نه شي کړی، هغو ته مینه او محبت نه ویل کېږي. «سارتر»

★ ★ ★

بشر په لومړي سر کې پخپله رابشپړ شوی موجود نه دی، بلکې د خپلو
اخلاقو په ټاکلو او بشپړولو سره ځان جوړوي. «سارتر»

★ ★ ★

هېڅوک نړۍ ته قهرمان نه راځي. «سارتر»

★ ★ ★

د هنر او اخلاقو ترمنځ یو شریک ټکی دا دی، چې دواړه زموږ د نوبت او
ابداع له مخې منځته راځي. په نړۍ کې زموږ د عمل او عقل له دخالت
پرته نه اخلاق منځته راځي او نه هنر. «سارتر»

★ ★ ★

بشر چې هر مهال نړۍ ته راځي، له داسې راتلونکي سره مخامخ دی، چې
هغه باید په خپله د ځان لپاره وټاکي. «سارتر»

★ ★ ★

فلسفه د پوهېدلو وړشی ده، نه د یادولو. «سارتر»

★ ★ ★

بشر محکوم دی، ځکه پخپله نه دی راپیدا شوی، خو په عیني حال کې
آزاد هم دی، ځکه له کومه وخته چې یې د ځمکې پرمخ گام اېښی، د ټولو
هغو کارونو مسئول دی، چې دی یې ترسره کوي. «سارتر»

★ ★ ★

بشر یو داسې موجود دی، چې تر بل هرڅه زیات خپلې راتلونکي ته
زیاته تلوسه لري او یوازنی موجود دی، چې په دې پوهېږي، چې زه
راتلونکی لرم. «سارتر»

★ ★ ★

کله چې موږ وایو، بشر د خپل ځان مسئول دی؛ منظور مو دا نه دی، چې
وایو، انسان یوازې د خپل ځانگړي فردیت مسئول دی، بلکې موخه مو
دا ده، چې وایو، هر فرد د بشریت د ټولو افرادو پر وړاندې مسئولیت
لري. «سارتر»

★ ★ ★

ستاسې فکرونه ترهغه وخته پورې حقیقت نه بلل کېږي، ترڅو مو په
عمل باندې لاس نه وي پورې کړی. «سارتر»

★ ★ ★

د بشر مفهوم یوازې هغه نه دی، چې په خپل ذهن کې یې لري، بلکې هغه دی، چې له خپله ځانه یې غواړي. «سارتر»

★ ★ ★

انسان هغه څه دی، چې دی یې له خپله ځانه جوړوي. «سارتر»

★ ★ ★

د یوه لېوني خبرې د هغه موقعیت په اړه پوچې دي، په کوم کې چې دی دی، مگر پخپله د هغه د لېونتوب په برخه کې پوچې نه دي. «سارتر»

★ ★ ★

هېڅوک نه شي ویلی، چې د نقاشۍ د هنر اتلونکی به څه ډول وي او په هېڅ هغه تابلو باندې قضاوت نه شي کېدای، چې تراوسه لا انځور شوي نه وي. «سارتر»

★ ★ ★

تاسې آزاد یی، د آزادۍ لار ځانته په خپله راجوړه کړئ. «سارتر»

★ ★ ★

کله چې موږ وایو، بشر په خپل انتخاب کې آزاد دی، مطلب مو دا دی، چې له موږ څخه هر یو، په پوره خپلواکۍ ځان انتخابوو او څرگندوو، بشر همغه دی، چې خپل ځان یې غوره کړی دی. «سارتر»

★ ★ ★

کله چې زموږ مینه له حیواناتو او ماشومانو سره تر حد واوړي، غیر انساني بڼه غوره کوي. «سارتر»

★ ★ ★

د نړۍ ټول دار او مدار داسې دی، چې گویا ټولو انسانانو د یو او بل په کارونو کې سترگې گنډولې دي او هر یو خپله طریقه او سلیقه له یوه او بل څخه تنظیموي. «سارتر»

★ ★ ★

زما په وجود کې داسې زیات په کار نه اچول شوي، استعدادونه، ذوقونه او امکانات شته، چې زما د ژوند ارزښت په هغو پورې تړلي دي، نه په هغو معمولي کارونو پورې چې په ژوند کې یې ترسره کوم. «سارتر»

★ ★ ★

انسان هغه مهال خپل تصویر په لاس راوړي، چې کله په جدي او مسؤلانه توګه له ژوند سره مخامخ شي؛ انسان له دغه تصویر پرته بل هېڅ شی نه دی. «سارتر»

★ ★ ★

بشر له هغو شي پرته بل هېڅ هم نه دی، کوم څه چې ده له خپله ځانه جوړ کړی دی. «سارتر»

★ ★ ★

حتیٰ اخلاص او صداقت که له فکر سره ملګری نه وي، بې حاصله دی.

«سارتر»

★ ★ ★

یوازې انسان هغه اروا ده، چې د سپکاوي او تهمت په وړاندې د دفاع لوری نیسي او په مقاومت لاس پورې کوي. «سارتر»

★ ★ ★

له شکه پرته، زما د ژوند انجام به هم د هغه د پیل په څېر وي، ژوند مې د کتاب په پرانستلو باندې پیل کړ او ښایي د کتاب په بندولو به خاتمه ورکړم. «سارتر»

★ ★ ★

هغه مهال چې تاسې «تلیپاتي والی» پکې له لاسه ورکوئ، ژوند مو هم خپله معنا له لاسه ورکوي. «سارتر»

★ ★ ★

آیا ماشومان هغه هندارې نه دي، چې په هغو کې هم د مرګ څېره وویښو؟

«سارتر»

★ ★ ★

موږ آزادي د آزادي لپاره غواړو او زموږ دغه غوښتنه په هر وخت کې شونې ده. «سارتر»

★ ★ ★

کله چې ېدایان جګړه جوړوي، دا فقیران دي، چې ژوند پکې له لاسه ورکوي. «سارتر»

★ ★ ★

سست عنصره شخص د هغو عمل او چلند له مخې پېژندل کېږي، چې دی یې هر وخت ترسره کوي. هغه څه چې خلک یې په مبهم او ناڅرگند ډول محسوسوي، د هغوی د وېرې او ډار لامل کېږي. همدا لامل دی، کله چې موږ د سست عنصره شخص یادونه کوو، د همدغې سست عنصرې او وېرې په سبب یې مقصر او تورن بولو. «سارتر»

★ ★ ★

په عشق کې یو جمع یو، بېرته یو کېږي. «سارتر»

★ ★ ★

موږ یو او بل ته ورته یو، خو په حقیقت کې دغه ورته والی هم د ځان لپاره نقص بولو. «سارتر»

★ ★ ★

کله چې بدمرغۍ او ناهیلۍ له حده اوږي، انسان ته د بېکمرغۍ حقیقت ورمعلوموي او د نړۍ پر وړاندې یې ځواکمنوي. «سارتر»

★ ★ ★

خیرننیاوې په اوبو کې د لاندې لوېږي. «سارتر»

★ ★ ★

موږ چې کله د آزادۍ چيغې وهو، هدف مو دا دی، چې دغه آزادي په نورو خلکو پورې اړه لري او همداسې د نورو خلکو آزادي زموږ په آزادي پورې تړلې ده. «سارتر»

★ ★ ★

موږ د هغه صفاتو او انگېزو تابع یو، چې د هغو نښې نښانې په ژور ډول زموږ په زړه او ذهن کې ځان راڅرگندوي. «سارتر»

★ ★ ★

که غواړې په ښه ډول ژوندی پاتې شې، نو په خپل ځان کې ځینې هیلې او غوښتنې ووژنه. «سارتر»

★ ★ ★

په شعر کې کلمات هغسې نه کارول کېږي، لکه په نثر کې چې کارول کېږي. په شعر کې له کلماتو څخه استفاده نه کېږي، بلکې هغو ته

استفاده ورکول کېږي... شاعر له ژبې څخه د وسیلې په توګه کار
اخیستل پرېږدي او شاعرانه چلند ورسره کوي. «سارتر»

★ ★ ★

د شعر حکم د انځورګرۍ، مجسمه جوړونې او موزیک جوړولو حکم دی،
په شعر کې کلمات د نښو نښانو معنا او وظیفه نه لري، بلکې د «شي» په
توګه منل کېږي. «سارتر»

★ ★ ★

ژوند له ګډوډۍ او هرج مرج پرته بل هېڅ شی نه دی. «سارتر»

★ ★ ★

ډېر وخت کېږي، چې موږ مړه شوي یو، فقط له هماغه وخته، چې نور د چا
په درد نه خورو. «سارتر»

★ ★ ★

انسان د خپل وجود په جال کې نښتی دی او په یوه بیخي بې مطلبه دنیا
کې اوسي، خوله دې سره سره له خپل وجود څخه تېښته نه شي کولی.

«سارتر»

★ ★ ★

«جهان» د احتمالاتو جهان دی او له دې کبله آزاد دی. د راتلونکي
دروازه خلاصه ده او تېره هېره ده، نو ټول شیان آزاد دی، دغه بڼ، دغه بڼار
او حتی په خپله زه. «سارتر»

★ ★ ★

هېڅ شی، تر زړه اسانه نه ماتېږي. «سارتر»

★ ★ ★

زه هېڅکله خپلو باطني افکارو له نورو خلکو څخه د برتری احساس ته نه
یم هڅولی، له دې مخې له امکاناتو او وسایلو څخه مې پرته خپل ځان
تلیاتې توب ته سپارلی دی. «سارتر»

★ ★ ★

په مرګ باندې یو محکوم شوی انسان پوهېږي، چې دده لپاره ټول شیان
مجاز دي. «سارتر»

★ ★ ★

دا په ما يو مجبوريت دى، كله چې خپله آزادي غواړم، نو بايد د نورو
آزادي هم وغواړم. «سارتر»

★ ★ ★

موږ په داسې ډول پيداشوي يو، چې سره له دې چې زيات رنځونه او
ستونزې پر موږ راتپل شوې، بيا هم غواړو خپل رول په نړۍ كې په ښه
ډول ادا كړو. «سارتر»

★ ★ ★

د هستۍ او نېستۍ ترمنځ يوه مرموزه رابطه شتون لري. «سارتر»

★ ★ ★

انسان همېشه بايلونكى دى، يوازې ناپوهان فكر كوي، چې
بايلونكى نه دى. «سارتر»

★ ★ ★

يو پوچ انسان هېڅكله د ځانوژنې اقدام نه كوي، بلكې غواړي ژوند
و كړي او پرته له دې چې سبا ولري، پرته له دې چې اميد او آرزو ولري او
پرته له دې چې خپل كار ته تسليم شي، غواړي ژوندى پاتې شي. پوچ
انسان خپل وجود د طغيان او سرکشۍ په حال كې تائيدوي. مرگ ته په
بې تفاوته نظر گوري او بالاخره همدغه جادو د نوموړي په وجود كې
خپلواكي پوكي. «سارتر»

★ ★ ★

ناروغي كله ناكله كوم ژر تېرېدونكى بحران نه وي، پخپله زما د وجود
يوه برخه شي او پخپله «زه» شي. «سارتر»

★ ★ ★

كله چې موږ د سپكاوي او حقارت پر وړاندې نه درېږو او تسليمي غوره
كوو، آيا له خپل ځان څخه د ژوند كولو حق نه سلېوو؟ «سارتر»

★ ★ ★

هر ژوندى موجود له كوم دليل څخه پرته زيږي، د ضعف له مخې خپل
ژوند ته دوام وركوي او په تصادف سره مري. «سارتر»

★ ★ ★

امن، عدل، آزادي او مساوات د يوې ټولنې د پرمختگ ضامن دي.

«سارتر»

★ ★ ★

کله چې انسان هېڅ کار نه کوي، نو داسې فکر کوي، لکه ټول کارونه چې دی کوي. «سارتر»

★ ★ ★

موږ چې داسې ناراحته او غم لړلي یو، نور له هېڅ شي نه، یوازې له خپله لاسه یو. «سارتر»

★ ★ ★

ددې لپاره چې نیستي وپېژنو، لومړی باید پوه شو، چې هستي کومه ده؟ «سارتر»

★ ★ ★

د ژوند چینه د مرگ په خوا بهېږي. «سارتر»

★ ★ ★

موږ اضافي یو، خو نېکمرغي مو داده، چې دغه ټکی نه محسوسوو.

«سارتر»

★ ★ ★

هېڅوک نه شي کولی، خپله آزادي خپل هدف وټاکي، په داسې حال کې چې د نورو آزادي خپل هدف ونه بولو. «سارتر»

★ ★ ★

ناپوهان نېکمرغه خلک دي، ځکه هېڅکله په دې نه پوهېږي، چې موږ په دې نړۍ کې څومره تنها او یوازې یو. «سارتر»

★ ★ ★

انسان په دنیا کې تنها او لاچاره دی، بېگانه او اجنبي دی، خو که چېرې خپل دغه حالت ته اندېښمن او مضطرب شي، نو د لاچارۍ، بېگانګۍ او تنهایی احساس یې نور هم زیاتېږي. «سارتر»

★ ★ ★

مړینه کافي نه ده، باید پرځای ومرو. «سارتر»

★ ★ ★

له تا سره مینه بل څه نه دي، پرته له دې چې تا وادار کړم، چې له ما سره مینه وکړي. «سارتر»

★ ★ ★

یوازې په غوښتلو او اراده کولو باندې سپړی نه شي کولی، قهرمان شي؛
د قهرمان کېدلو لپاره قهرمانه عمل پکار دی. «سارتر»

★ ★ ★

که چېرې په مور کې دننه کومه پوهه، هوښیاري او معنا نه وي، نو د
باندې ټول شيان راته بې معنا او ناپېژاند ښکاري. «سارتر»

★ ★ ★

ځینې وخت یوه وړه بې صبري او ټنبلې ددې سبب کېږي، چې ټول هغه څه
له لاسه ورکړي، چې د زرگونو هلوځلو پر اساس مولاسته راوړي دي.

«سارتر»

★ ★ ★

نړۍ ته راتلل او په نړۍ کې شتوالی، د انسان یو اساسي خاصیت دی.

«سارتر»

★ ★ ★

کله چې کوم ماشوم له بدبختۍ سره لاس او گږپوان کېږي، تر هرڅه
لومړی د هغه کمزوری درک، دغه حالت او علت ته بې ځوابه شي.

«سارتر»

★ ★ ★

هېڅوک نه پوهېږي، چې د ستونزو او بحران په وخت کې وفادار خلک
کومې خواته مخ اړوي. «سارتر»

★ ★ ★

د خلکو له تصمیم پرته، د سبا تاریخ نه شو اټکلولی. «سارتر»

★ ★ ★

کله چې انسان مړ شي، بیا نو په نړۍ کې ورته «سبا» او «راتلونکی»
ارزښت نه لري. «سارتر»

★ ★ ★

هېڅ شی په نړۍ کې بې سببه نه دي پیدا شوي، ټولو موجوداتو هغه که
لوی دي او که واړه، په دې نړۍ کې یې ځانگړي ځای نیولی دی.

«سارتر»

★ ★ ★

د هر انسان په خويونو او عادتونو کې د نورو انسانانو خويونه او عاد تونه هم رابنکاره کېږي. «سارتر»

★ ★ ★

موږ يوازې هغه مهال د مرگ په فکر کې لوېږو، چې کله د ژوند له ستونزو او ناخوالو سره مخامخ شو. «سارتر»

★ ★ ★

ژوند چې خومره پوچ وي، په همغه اندازه مرگ د «نه زغملو» دی. «سارتر»

★ ★ ★

هرکله چې عقل او درک له انسان څخه سلب شي، د انسان ناوړه څېره راڅرگندېږي. «سارتر»

★ ★ ★

نيستي او نشتوالی، چې کله وروستي حد ته ورسېږي، نو په يوه داسې جنون او لېونتوب بدله شي، چې انسان ترخپل ستوني تېروي او له ځانه سره يې وړي. «سارتر»

★ ★ ★

کله چې انسان پوچ شي او کله چې انسان بې حده ناهيلي شي، ترهرڅه د مخه ورته د «مينې او محبت» کلمې معنا وبايلي. «سارتر»

★ ★ ★

هرڅه پر خپل وخت ترسره کېږي، موږ بايد مخکې له مخکې له يوه کار څخه د پايلې تمه ونه لرو. «سارتر»

★ ★ ★

په انسان کې مخکې له مخکې د ښه والي او بدوالي داسې څه نشته، چې په هغو باندي پوهه او خبرتيا ترلاسه کړي، بلکې دا پوهه او خبرتيا ده، چې په هغو باندي ښه والی او بدوالی معلوموي. «سارتر»

★ ★ ★

ليکل يعنې عمل کول، يعنې تعهد او له خپلې آزادۍ څخه استفاده، مگر بايد خبر ووسې، چې له آزادۍ څخه غلطه گټه وانخلي. «سارتر»

★ ★ ★

نیستی همغه هستي ده، نیستی یو داسې شی ده، لکه هستي او یا لکه د هستی ضد، د نړۍ ټول شیان د خپل ضد شیانو سره رابطه لري او که چېرې دغه رابطه نه وي، هستي او نیستی به کوم مفهوم ونه لري.

«سارتر»

★ ★ ★

د یوه مایوسه انسان لپاره نړۍ پوچه او بې معنا اوږي او واړه حوادث ورته د غرونو په شان خپل دروندوالي نیسي. «سارتر»

★ ★ ★

د عمر له تېرېدو څخه چټک شی په ژوند کې نشته، خو څوک دې ته پام نه کوي. «سارتر»

★ ★ ★

که یو ملت د فاشېزم نړۍ لید ته غاړه کېږدي، راتلونکې به یې له فاشېزم پرته بل څه نه وي. «سارتر»

★ ★ ★

که چېرې کتاب په ډول لیکل شوی وي، ضرر نه لري. «سارتر»

★ ★ ★

په ژوند کې داسې شیان شته، که چېرې مو یو ځل له لاسه ورکړل، بیا به یې هېڅکله تر لاسه نه کړو. «سارتر»

★ ★ ★

د انسان په ضمیر کې مخکې له مخکې د ښه والي او بدوالي فطري میل نشته، ښه والی او بدوالی انسان په ژوند کې زده کوي او وروسته خپل ځان ورسره جوړوي. «سارتر»

★ ★ ★

زما ټول کتابونه د یوه وږي ماشوم لپاره هېڅ ارزښت نه لري. «سارتر»

★ ★ ★

په ژوند کې زیات تصمیمونه شته، خو موږ باید ټول تصمیمونه ونه نیسو. «سارتر»

★ ★ ★

اگر ایستنیسیالیستان هېڅ وخت یو انسان په وروستی توگه نه تعریفوي، دا ځکه چې انسان تل د تعریف کېدو په حال کې دی.

«سارتر»

★ ★ ★

انسان د خپلې لارې په ټاکلو سره د ټولو انسانانو لارې ټاکي. «سارتر»

★ ★ ★

هېڅوک نه شي کولی، تر هغو وخته آزاد ووسي، ترڅو چې د نورو انسانانو آزادیو ته احترام ونه لري. «سارتر»

★ ★ ★

د نویو جزیرو د کشف لپاره باید، د سمندر غاړو د پریښودلو جرئت ولرو، دغه نړۍ د دقت نړۍ ده، نه د قسمت. «سارتر»

★ ★ ★

موږ نه شو کولی، په هر کار باندې لاس پورې کړو، د هر شي او هر کار انتخابول سم نه دي، انتخاب په یوه معنا د «ممکن» معنا لري، په دې اساس هغه څه چې ممکن نه دي، بې انتخابي یا انتخاب نه کول دي. موږ تل کولی شو، په آزادانه ډول انتخاب وکړو، خو په دې باید پوه وو، که چېرې انتخاب ونه کړو، بیا موهم یو انتخاب کړی دی. «سارتر»

★ ★ ★

هېڅکله هغه ور مه ډپوه، چې نه پوهېږي، شاته یې څه تېرېږي. «سارتر»

★ ★ ★

«د کارت» چې کله غوښتل، د جسم او روح ترمنځ رابطه کشف کړي، له ستونزو سره مخ شو، دا ځکه چې د جسم او روح ترمنځ مشخصه پوله وجود نه لري. «سارتر»

★ ★ ★

دومره جرئت پکار دی، چې وکولی شې، هرڅه له لاسه ورکړې، ځکه یوه ورځ نه یوه ورځ هغه څه انسان له لاسه ورکوي، چې د ټول عمر په هڅه او تلاش یې لاسته راوړي دي. «سارتر»

★ ★ ★

زه تل کولی شم، په خپلواکه توگه انتخاب وکړم، خو باید پوه وم، که چېرې هېڅ انتخاب هم ونه کړم، نو په واقعیت زما دغه نه انتخاب هم یو انتخاب دی. «سارتر»

★ ★ ★

فکر زما د وجود یوه برخه ده، په دې اساس نه شم کولی، د خپل فکر مانع ووسم. «سارتر»

★ ★ ★

آزادي ددې لامل کېږي، چې انسان ته ددې فرصت ورکړي، چې د هغو باورونو د راپرځولو لپاره گام واخلي، چې ټول عمر یې د هغه تر اسارت لاندې ژوند کړی. «سارتر»

★ ★ ★

ډاکتران، چارواکي، قاضیان او مذهبي مشران، نورو انسانانو ته په داسې نظر گوري، لکه دوی چې پیدا کړي وي. «سارتر»

★ ★ ★

کومه فلسفه چې په احتمالاتو ولاړه وي او پر حقیقت باندې نه راڅرخي، پخپله ژبه خپل ځنګدن اعلانوي. «سارتر»

★ ★ ★

بشر تر هرڅه وړاندې یوه «طرح» ده، چې په خپله ځان پالنه کې ځان بشپړوي. «سارتر»

★ ★ ★

حتیٰ که چېرې یو شخص له مور څخه فلج نړۍ ته راشي، نو که چېرې د سپورټ اتل نه شي، مسئولیت به یې په خپله غاړه وي. «سارتر»

★ ★ ★

یوازنی شی چې زما فکرونه مشغولوي، هغه دا دي، چې له ژوند څخه به د مرگ پر مهال زه ډېر یوازې وم. «سارتر»

★ ★ ★

تر ټولو زیات غمگین کسان هغه دي، چې تر ټولو زیات خاندني.

«سارتر»

★ ★ ★

انسان محکوم دی چې آزاد ووسی، ځکه دنیا ته په راتگ سره د خپلو کارونو مسئول دی. «سارتر»

★ ★ ★

موږ چې کله نړۍ ته راځو، په خپل ځان کې وجود لرو، خودا چې څه ووسو، دغه ټکی په هغو تصمیمونو پورې اړه لري، چې موږ یې د ځان لپاره نیسو. «سارتر»

★ ★ ★

مه پرېږدئ چې بېچیان مو وژاړي، ځکه باران هم غنچې له منځه وړي. «سارتر»

★ ★ ★

موږ ته د خپل ځان کشفونه، د نورو انسانانو د کشفونې او پېژندنې لامل هم کېږي. «سارتر»

★ ★ ★

کله چې غواړم یو حقیقت د خپل ځان په اړه ثابت کړم، باید له نورو خلکو څخه لیدنه او کتنه وکړم، نور وگړي زما د وجود لازمه دي، په دې توگه د ځان د پېژندنې لپاره، د نورو خلکو وجود هم لازم دی. «سارتر»

★ ★ ★

انسان محکوم دی، چې یوازې تصمیم ونیسي او محکوم دی، چې تل آزاد ووسی. «سارتر»

★ ★ ★

زه دین نه لرم، خو که چېرې مې غوښتی، د ځان لپاره کوم دین وټاکم، هغه به د شریعت لاره وی. «سارتر»

★ ★ ★

هغه څوک چې زیاتې خبرې کوي، کم کار یې له لاسه کېږي. «سارتر»

★ ★ ★

زموږ لپاره به هغه شی ښه نه وي، چې د نورو ټولو لپاره ښه نه دي.

«سارتر»

★ ★ ★

موږ باید د خپلې آزادۍ لپاره، د ټولو انسانانو آزادي په نظر کې ونیسو.

«سارتر»

★ ★ ★

انسان نړۍ ته په راتگ سره د ټولو هغو کارونو د ترسره کولو مسئولیت لري، کوم چې دی یې غواړي. «سارتر»

★ ★ ★

زموږ لومړی خاصیت ژوند او شتوالی نه دی، بلکې عدم او نشتوالی دی.

«سارتر»

★ ★ ★

څه شی چې زموږ لپاره ښه دي، د نورو لپاره هم ښه دي. «سارتر»

★ ★ ★

د بلوط دانه پرته له دې چې د بلوط په ونه بدله شي، بله لار نه لري.

«سارتر»

★ ★ ★

دا انسان دی، چې د خپلو اعمالو چوکاټ «باید» مشخص کړي.

«سارتر»

★ ★ ★

یو انسان مخکې له دې چې په یوه زړور، یا ډارن، یا مسیحي، یا محامظه کار او یا سوسیالیست بدل شي، شته والی او وجود مومي. له دې مخې یوازې په انسان کې ده، چې وجود پر ماهیت باندې مخکې والی لري؛ موږ شته یو او مخکې له دې چې په هرڅه بدل شو، خپلواک یو. «سارتر»

★ ★ ★

یو انسان هغه مهال د زړه تنگی احساس کوي، چې د ټولو شیانو وجود په نړۍ کې تر اندازې زیات او اضافه وويني. دغه اضافه والی انسان نه یوازې په چاپیریال کې احساسوي، بلکې د خپل وجود دننه یې هم احساسوي. «سارتر»

★ ★ ★

ولې یو سړی ډارن او بې کفایتته دی، دا ځکه چې هغه پخپله د ځان لپاره د ډار او بې کفایتۍ تصمیم نیولی دی. «سارتر»

★ ★ ★

احساسات مخکې له دې چې د یوه ځواک په توګه زموږ وجود سر تر نوکه
ونیسي، د چال چلند یوه نمونه ده، چې منلې او راخپله کړې مو ده.

«سارتر»

★ ★ ★

ټول وخت بډایان له بېوزلانو سره پېغور وزمه همدردی نیسي. «سارتر»

★ ★ ★

زموږ ټولو دا غوښتنه ده، چې آزاد او مسئول ژوند وکړو. «سارتر»

★ ★ ★

هرڅوک کولی شي وایي، غواړم یو اوچت لوبغاړی، لوی عالم او یا لوی
عاشق جوړ شم، خو له بده مرغه، دا هرڅه یوازې په الفاظو کې وي.

«سارتر»

★ ★ ★

ارزښتونه زموږ له اعمالو څخه را لوزي، هماغه ډول لکه کوم وخت چې په
باغ کې قدم وهو او زموږ په راتګ سره مرغان له ونو لوزي. «سارتر»

★ ★ ★

د انسان لپاره ترخپلو اعمالو ورهاخوا، نور اسرار او رازونه هم شته.

«سارتر»

★ ★ ★

موږ آزاد یو، خو په عین وخت کې له خپلې آزادۍ څخه وېره هم لرو.

«سارتر»

★ ★ ★

زموږ آزادي له دغه حقیقت سره تړلې ده، چې هېڅکله نه شو کولی، له
هغو پوهې او خبرتیا څخه ځان وژغورو، چې زموږ له هستۍ او شتوالي
سره تړاو لري. «سارتر»

★ ★ ★

په نړۍ کې له هغو هدف څخه پرته چې موږ یې ټاکو، بل هېڅ هدف نشته.

«سارتر»

★ ★ ★

انسان هغه مهال د نورو په حق او اختیار باندې هم پوهېږي، کله چې
خپل ځان د نورو انسانانو په حضور کې احساس کړي. «سارتر»

★ ★ ★

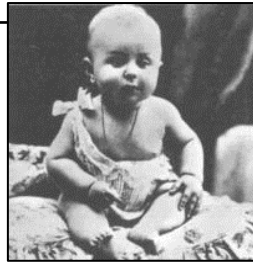
په دغه نړۍ کې د انسان مسؤلیت تردې زیات دی، لکه څنګه چې دی
فکر کوي. «سارتر»

★ ★ ★

سارتر په انټورونو کې

«سارتر د ۸ میاشتو
په عمر»
سارتر له ماشومتوب نه
ترخوانی پورې

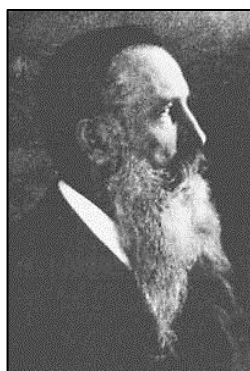

سارتر په خوانۍ کې

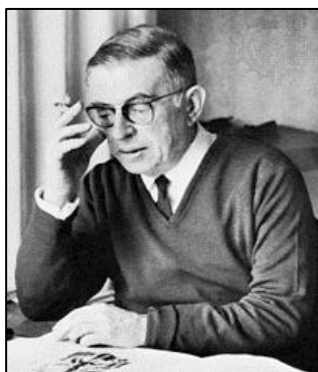

سارتر او دو بووار په ۱۹۶۰م کال د کیوبا د چریکو جگړو له رهبر
«چه گوارا» سره د خبرو په حال کې

د سارتر مورني نیکه
«شارل شوايتزر»

سارتر او سیمون دوئوار

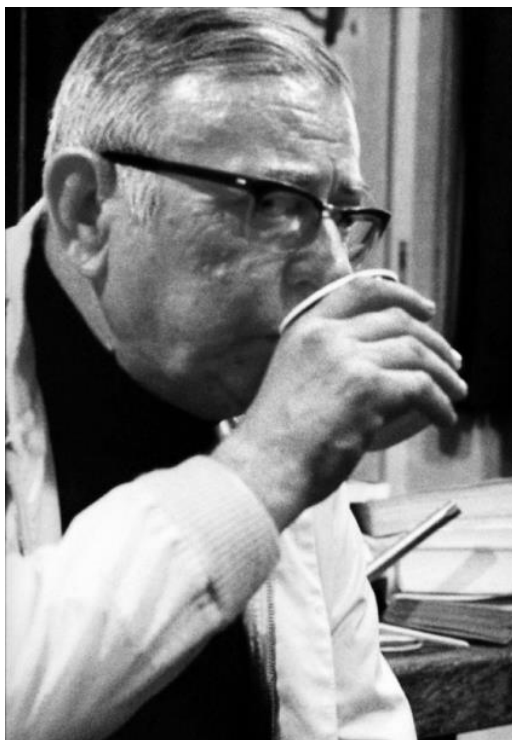

سارتر او سیمون دو بووار په کتابتون کې

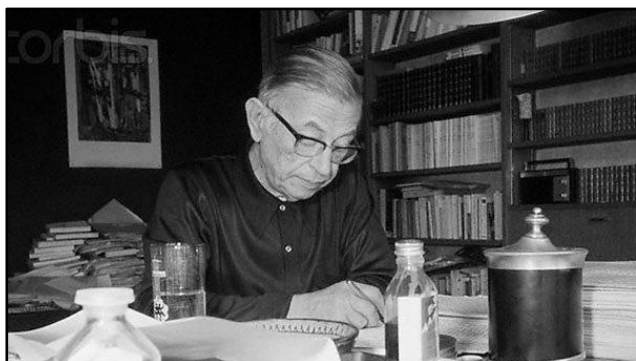
مارتین هایدگر

سارتر په زړه پودى كې

سارتر د مطالعې پر مهال

سارتر د پلي تگ پر مهال

سارتر د وينا پر مهال
له سارتر څخه د خلكو استقبال

سارتر اود خلکو استقبال

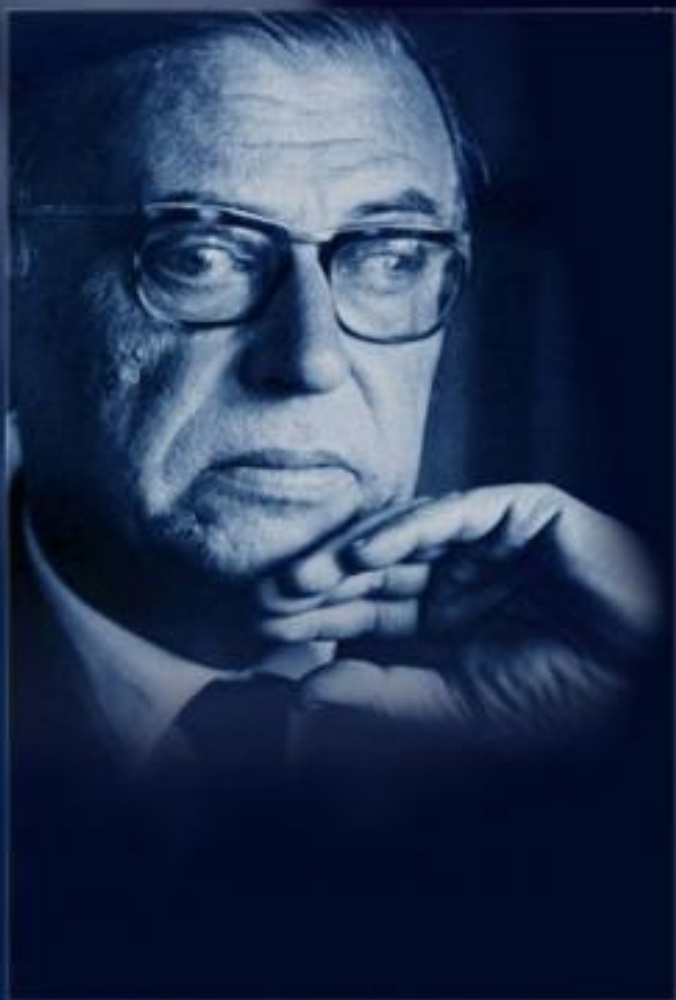
د سارتر ملگری
«البرېت کامو»

د سارتر قبر
چې ترڅنگ یې د سیمون دووار قبر هم ښکارېږي

سرچینې:

- ۱: اکزیستنسالیسم و اصالت بشر، نویسنده: ژان پل سارتر، ترجمه: دکتر مصطفی رحیمی
- ۲: کلمات، نویسنده: ژان پل سارتر، ترجمه: حسینقلی چراهرچری
- ۳: ادبی خپرڼې، لیکوال: خپرندوی محمد صدیق روهی
- ۴: مکتبهای ادبی، جلد ۲، مولف: رضا سید حسینی
- ۵: بیگانه، نویسنده: البرت کامو، ترجمه: جلال آل احمد و علی اصغر خیره زاده
- ۶: تهوع، نویسنده: ژان پل سارتر، برگردان: امیر جلال الدین اعلم
- ۷: هستی و نیستی، نویسنده: ژان پل سارتر، ترجمه: عنایت الله شکیباپور
- ۸: خاتنحاتی بنامار، پوهاند دکتر بهاوالدین مجروح
- ۹: اوسنی لیکوال، مولف: عبدالروف بنوا
- ۱۰: نسیم معرفت، تالیف: سعید ارزمی
- ۱۱: بزرگان چه گفته اند؟، مولف: حبیب شاملویی
- ۱۲: نوې شاعري، مولف: ډاکتر حنیف خلیل
- ۱۳: گنجینه سخن، گردآورنده: جمشید محبوبی
- ۱۴: دوربڼمو تول، لیکوال: عبدالغفور لېوال
- ۱۵: لیتون، دغني خان کلیات، دزییر حسرت په زیار
- ۱۶: زندگینامه ی معروفترین دانشمندان و مخترعان جهان، محمد مسعود مولیایی
- ۱۷: اندیشه های مردان بزرگ، تالیف و ترجمه: مهرداد مهرین
- ۱۸: دشعر درناوی، لیکوال: محمد اکبر کرگر
- ۱۹: گفته ها و نکته ها، محمد شریفی، بارانه عمادیان.
- ۲۰: دگوربت مجلې په دویمه گڼه کې داستاد اسمایي مقاله، ۱۳۸۱ هـ.کال.
- ۲۱: تاریخ فلسفه، نویسنده: ویل دورانت، ترجمه: عباس رزیاب
- ۲۲: فلسفه دجنون او جانان، لیکوال: سیدعابدجان، سریزه دامین الله دریغ
- ۲۳: فلسفه څه ده؟ لیکوال: عبدالرحیم درانی
- ۲۴: فلسفه، مؤلف: محمد نادر ایوبی
- ۲۵: ادبیات او دانسان نننۍ نړۍ، لیکوال: محمد اکبر کرگر
- ۲۶: سارتر، نویسنده: فلیپ مالکوم والر تادی، مترجم: روزبه معادی
- ۲۷: دادب د تیوری اساسونه، دویم چاپ، مولف: سر محقق دوست شینواری
- ۲۸: fa.wikipedia.org
- ۲۹: www.google-search.com

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**